

NÁRODNÁ OSVETA

ČASOPIS PRE ROZVOJ MIESTNEJ KULTÚRY A ZÁUJMOVEJ ČINNOSTI

Európania a kultúrne dedičstvo

Chceli by ste vedieť viac
o európskom kultúrnom
dedičstve? (%)

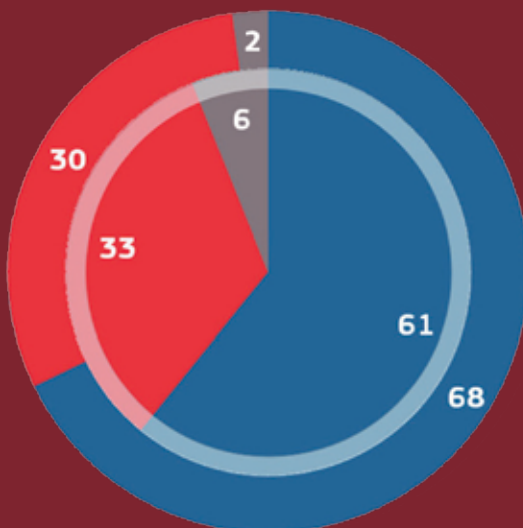
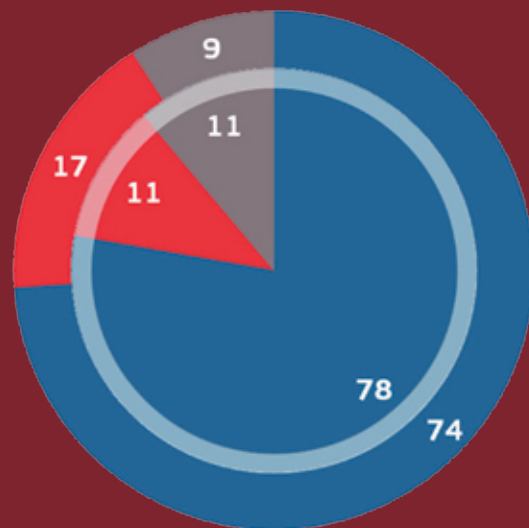
- Áno
- Nie
- Neviem

EÚ 28 – Vonkajší graf

SK – Vnútorňý graf

Orgány verejnej správy by mali
vyčleniť viac zdrojov na európske
kultúrne dedičstvo (%)

- Súhlasím
- Nesúhlasím
- Neviem

EÚ 28 – Vonkajší graf

SK – Vnútorňý graf

2018

kalendár podujatí

Medzinárodný festival V4 RockPopJazz

3. ročník medzinárodnej spolupráce umeleckých škôl z krajín V4
 ■ 25. 1. 2018
 ■ V-klub Bratislava

Swingový Valentín

koncert swingového orchestra, tanečný workshop, ukážky tanečného umenia stepu, tančiareň
 ■ 17. 2. 2018
 ■ V-klub Bratislava

Zasadnutie výboru UNICA

zasadnutie svetového výboru UNICA - medzinárodnej organizácie pre amatérsky film
 ■ 9. - 11. 3. 2018
 ■ NOC Bratislava

Dirigentská palička

workshop pre zbormajstrov spojený s prehliadkou
 ■ 23. - 25. 3. 2018
 ■ Žiar nad Hronom

Spievam po francúzsky

semifinále spevacej súťaže v spolupráci s Francúzskym inštitútom na Slovensku
 ■ 27. 3. 2018
 ■ V-klub Bratislava

Mládež spieva

celošťátna postupová súťaž a prehliadka mládežníckych speváckych zborov
 ■ 10. - 12. 5. 2018
 ■ Rimavská Sobota

Sviatok Bretónska - Fête de la Bretagne

večer venovaný Bretónsku, cestovateľské kino + koncert
 ■ 19. 5. 2018
 ■ V-klub Bratislava

Javisko

časopis pre amatérské divadlo a umelecký prednes vychádza trikrát do roka
 Kolokvium k 50. výročiu
 ■ 5. 4. 2018
 ■ NOC Bratislava

Zlatá priadka

celošťátna postupová súťaž a prehliadka detskej dramatickej tvorivosti
 ■ 23. - 26. 5. 2018
 ■ Šaľa

NÁRODNÁ OSVETA

Národná osveta

časopis pre rozvoj miestnej kultúry a záujmovej činnosti vychádza štyrikrát do roka s prílohou Metodické listy

Šaffova ostroha

celošťátna postupová súťaž a prehliadka sólistov tanečníkov v ľudovom tanci
 ■ 25. - 27. 5. 2018
 ■ Dlhé Klčovo

2018

Divadlo a deti

celošťátna postupová súťaž a prehliadka divadla dospelých hrajúcich pre deti
 ■ 31. 5. - 2. 6. 2018
 ■ Rimavská Sobota

FEDIM

celošťátna postupová súťaž a prehliadka neprofesionálneho divadla mladých
 ■ 1. - 3. 6. 2018
 ■ Tisovec

CINEAMA

celošťátna postupová súťaž a prehliadka amatérskej filmovej tvorby
 ■ 8. - 10. 6. 2018
 ■ Nitra

Belopotockého Mikuláš

celošťátna postupová súťaž a prehliadka neprofesionálneho divadla dospelých
 ■ 8. - 10. 6. 2018
 ■ Liptovský Mikuláš

Strunobranie

celošťátna postupová súťaž a prehliadka neprofesionálnych hudobných skupín a sólistov
 ■ 8. - 10. 6. 2018
 ■ Trstená

Vidiečanova Habovka

celošťátna postupová súťaž a prehliadka hudobného folklóru detí
 ■ 15. - 17. 6. 2018
 ■ Habovka

OBSAH – 4/2017

Graf na obálke: Eurobarometer 2017 (viac na 43. str.)

trendy

4 **Aktívny divák sa stáva aj lepším občanom**

Predpokladom rozvoja kultúrneho a kreatívneho priemyslu je práca s publikom. Dnešný divák sa odkláňa od pasívneho príjmu a posúva sa k hľadaniu aktívnych zážitkov, narastá jeho záujem zapájať sa do diania, programov a aktivít kultúrnych organizácií.

metodické listy

13 **Harmónia a inštrumentácia ľudovej piesne pre dychovú hudbu**

Dychových hudieb na Slovensku v posledných rokoch ubúda. Okrem finančnej podpory im neraz chýba aj notový materiál a metodická pomoc pri úprave skladieb pre dychové hudby. Práve pre začínajúcich autorov a aranžérov dychovej hudby sú určené metodické listy prinášajúce rady a praktické návody, ako upravovať ľudové piesne pre dychovú hudbu.

36 **Úprava piesní z kancionálu**

Príklad, ako si môže dychová hudba upraviť cirkevnú pieseň z kancionálu.

kultúrne dedičstvo

38 **Motto roka 2018: kde sa minulosť spája s budúcnosťou**

V európskom priestore vždy fungovala kultúrna výmena medzi národmi. Ukázať širokej verejnosti, ako sme sa navzájom ovplyvňovali, čo máme spoločné, a zároveň predstaviť regionálne a miestne rozmanitosti a tak zjednotiť Európu na úrovni kultúry, je cieľom Európskeho roka kultúrneho dedičstva.

43 **Európania a kultúrne dedičstvo**

Aký je vzťah Európanov ku kultúrnemu dedičstvu skúmal aj zvláštny Eurobarometer v septembri a októbri 2017. Okrem iného ukázal, že až 88 percent Európanov a 85 percent obyvateľov Slovenska si myslí, že európske kultúrne dedičstvo by sa malo učiť v školách, lebo nám hovorí o našej histórii a kultúre.

odporúčame

46 **Pomôcka, ako čítať film**

Spoločenskovedné vedomie nie je bežnou rukoväťou filmových nadšencov. Publikácia Spoločenské vedy a audiovizie v edícii Heleny Bendovej a Matéja Strnada je nástrojom, ako ponúknuť prepojenie spoločenských vied s čítaním a interpretáciou audiovizuálnych diel a médií.

NÁRODNÁ
OSVETA

Spájajúca inakosť

Viac ako spomienka na našu minulosť je kultúrne dedičstvo kľúčom k našej budúcnosti. Tieto slová eurokomisára pre kultúru Tibora Navracsicsa môže bez akýchkoľvek výhrad prijať za svoje doslova každý obyvateľ tejto planéty. Pretože bez ohľadu na národnosť a štátnu príslušnosť a bez ohľadu na to, či si to uvedomujeme alebo nie, máme všetci v sebe a všade okolo seba kultúrne dedičstvo, ktoré nás formuje.

Kultúrne dedičstvo je to, čo nás zároveň spája aj odlišuje, a je jedno, z akej perspektívy sa na to pozrieme. Príkladom môže byť náš folklór – od doliny k doline je iný a práve táto jeho rozmanitosť je pre Slovensko charakteristická.

Rovnako ako sú Myjava či Zemplín súčasťou Slovenska, je Slovensko súčasťou Európy. A rovnako, ako sme hrdí na naše slovenské kultúrne dedičstvo, ktorým sú aj bryndzové halušky, môžeme byť hrdí aj na to spoločné, európske.

V minulosti prešla Európa búrlivým vývojom, ale napriek tomu v tomto priestore vždy existovala kultúrna výmena medzi jednotlivými národmi. Ukázať širokej verejnosti, ako sme sa navzájom ovplyvňovali a zároveň predstaviť regionálne a miestne rozmanitosti a tak zjednotiť Európu na úrovni kultúry, je cieľom Európskeho roka kultúrneho dedičstva, ktorý sa nedávno začal. A jeho mottom je: Kde sa minulosť stretáva s budúcnosťou.

Príjemné čítanie

Redakcia

Aktívny divák sa stáva aj lepším

Práca s publikom na podujatiach ako predpoklad rozvoja

TEXT: **Mgr. ANNA ŠIMONČÍČOVÁ, PhD.**, MEDZINÁRODNÝ FESTIVAL DIVADELNÁ NITRA

■ FOTO: FOTO©COLLAVINO A ARCHÍV NOC

Zmysel práce s publikom je známy od staroveku. Už starogrécky filozof Aristippos z Kyrény (435 – 355 p. n. l.) hlásal, že aktívny divák sa stáva aj lepším občanom. Dnes sa práca s publikom stáva predmetom záujmu nielen preto, že od polovice 80. rokov minulého zaznamenávame pokles záujmu o kultúru a znižovanie návštevnosti kultúrnych podujatí, ale aj v súvislosti s procesom demokratizácie kultúry. Zapájanie nás do kultúrnych aktivít je totiž zdrojom pozitívnych zmien v spoločnosti. Navyše prístup ku kultúre a participácia na nej patrí k základným ľudským právam.

Dôraz na spotrebiteľa a práca s publikom ako téma sa stávajú aktuálnymi aj v súvislosti s kreatívnou reformou. Jej podstata – kreatívny zážitok – je s prácou s prijímateľmi neodmysliteľne spojená. V roku 2016 uskutočnila Kancelária Kreatívna Európa rozsiahly výskum súčasného stavu práce s publikom v kultúrnych organizáciách v Českej republike. Jeho výsledky potvrdzujú, že dnešný divák sa odkláňa od pasívneho príjmu a posúva sa k hľadaniu aktívnych zážitkov, narastá jeho záujem zapájať sa do diania, programov a aktivít kultúrnych organizácií.

Publikum vyhľadáva nevšedné miesta, zákulisie, zaujíma ho pridaná hodnota, to, čo sa môže naučiť, to, ako produkt vzniká. Anonymitu kultúrneho tvorcu minulosti dnes nahrádza jeho zosobnenie a priamy kontakt divák – umelec/organizácia. Vďaka tomu sa rozvíja debata medzi spotrebiteľom a kultúrnym tvorcom.

Súčasný stav práce s publikom na Slovensku a vo svete

V kultúrnej politike Európskej únie plní práca s publikom úlohu dôležitého nástroja, ktorým je možné

dospieť k zvýšeniu počtu prijímateľov kultúry a ich zušľachteniu, zvýšiť prístup k nej, a tak doceliť efektívnosť využívania verejných zdrojov. Stáva sa jedným z kritérií väčšiny grantových výziev, na základe ktorých sa hodnotí kvalita projektu a jeho efekt, čo len predznamenáva rozvoj projektov aj na národných a regionálnych úrovniach. Spomeňme program Kreatívna Európa na podporu kultúrnych a kreatívnych odvetví pre roky 2014 – 2020, ktorý označuje prácu s publikom za svoju prioritu.

Stratégie zamerané na audience development (prácu s publikom)

občanom

kultúrneho a kreatívneho priemyslu

sú vnímané ako doklad vyspelosti kultúrnych politík kreatívnych miest. Na ilustráciu uvedme kultúrnu politiku mesta Varšava, ktorá v duchu hesla Mesto kultúry a občanov zakladá rozvoj kultúry a tvorivosti na spoločnej aktivizácii občanov v kultúre. Už do prípravy stratégie implementovali formy participatívneho plánovania tým, že dali možnosť zapojiť sa do plánovania širokému spektru aktívne pôsobiacich subjektov z verejného i neverejného sektora.

Výzve podpory vzťahu s publikom čelia aj samotné kultúrne organizácie a organizátori kultúrnych podujatí. Veríme, že táto téma neunikne ani pozornosti koordinátorov vznikajúcich kreatívnych centier na Slovensku. Implementácia takýchto aktivít im pomôže pri budovaní vzťahu medzi publikom, organizáciou a kultúrou a v konečnom dôsledku umožní naplniť poslanie kultúrnej organizácie a efekty kultúry samej osebe. Dôležité je pritom si

uvedomiť, že téma je širokospektrálna a vychádza z uvedomenia si hodnoty aktívneho občana.

Definovanie základných termínov

Práca s publikom (z angl. audience development/rozvoj publika) označuje široké spektrum aktivít a prístupov, ktorými sú riadené vzťahy medzi publikom a kultúrnou organizáciou. Európska komisia ňou rozumie „kontinuálny, aktívne riadený proces, ktorý zasahuje všetky oblasti a úrovne organizácie. Jeho cieľom je podpora existujúcich a potenciálnych návštevníkov v nadväzovaní dôvery, získavaní vedomostí a skúseností s čo najširšou škálou umeleckých foriem a vytváraní záujmu o organizáciu tak, aby zároveň napĺňala ich spoločenské, intelektuálne, emocionálne a duchovné potreby a mohla tým využiť ich osobný prínos pre naplnenie vlastných umeleckých, spoločenských a finančných cieľov.“

Termín zastrešuje rozvoj publika po kvantitatívnej i kvalitatívnej stránke (t. j. rozširovanie, budovanie publika, ale i jeho vzdelávanie), jeho zapájanie, sprístupňovanie kultúry a rozvoj vzťahov ku kultúre a k vlastnej organizácii. Naliehavosť týchto aktivít vychádza zo zodpovednosti kultúrnych tvorcov, ktorú možno definovať ako potrebu reakcie na aktuálne problémy spoločnosti a prírody. V tomto zmysle prináša práca s divákmi možnosť smerovať, kultivovať názory širšej verejnosti.

Zapojenie publika (z angl. audience engagement) – na tento termín odkazuje Európska komisia, ktorá sa vyjadruje o práci s publikom ako „o niečom, čo by sa malo robiť spoločne, skôr ako robiť niečo len pre divákov“. Podstatou je potom zapojenie ľudí a komunít do tvorby a prijímania zážitku, využitia a zhodnocovania kultúry. Zapojenie publika prebieha v rôznych podobách, na rôznych stupňoch a úrovniach organizácie. Divák

v ňom preberá úlohu spolutvorcu a aktívneho prijímateľa (aktívny divák).

Potreba práce s publikom na podujatiach

Dôležitou súčasťou kultúrneho a kreatívneho priemyslu (KKP) sú podujatia (špeciálne festivaly), ktoré plnia úlohy sprostredkovateľa jeho hodnôt a podnecovateľa celého radu ďalších socio-kultúrnych a socio-ekonomických funkcií a efektov. [1]

Oblúbenosť festivalov neustále stúpa, čo možno sledovať na ich zvyšujúcej sa návštevnosti i kvalite. S ohľadom na atraktivitu a oblúbenosť u širokej verejnosti sa javia ako prostriedok vhodný na dosiahnutie efektívnosti KKP, na čo sme poukázali v predchádzajúcom článku. Popri inom sme v ňom zadefinovali základné atribúty podujatí. (Viac schéma 1.) Z nich treba vo vzťahu k skúmanej problematike poukázať na **pominuteľnosť a nízku periodicitu podujatí a kolektívny charakter.** [2]

Hodnoty môžu ľudia prijímať prostredníctvom návštevy/účasti na podujatí (t. j. priamy prijímateľ – návštevník, účastník, divák) a sprostredkované (t. j. nepriamy prijímateľ – čitateľ, pozorovateľ alebo iné osoby, ktoré majú povedomie o podujatí). Tieto skupiny prijímateľov pokrýva širší termín publikum.

Podľa aktuálneho vzťahu k organizácii môžeme publikum rozdeliť na:

- **existujúce publikum**, ktorému je činnosť organizácie alebo podujatie známe alebo ho už navštívili. Cieľom stratégií sa pri tejto časti publika stáva jeho udržanie a rozvoj osobného vzťahu. Môžu sa naň viazať vyspelé formy rozvojových aktivít;
- **nové publikum** – osoby, pre ktoré je náš produkt neznámy a ktoré by sme mali presvedčiť, aby sa zúčastnili na našom podujatí. Pritom je dôležité hľadať zaujímavé spôsoby oslovenia s ohľadom na súčasné nasýtenie trhu podujatí. Jednou z možností

a motivovaní účasti. Európska komisia rozlišuje podľa intenzity vzťahu, frekvencie kontaktu a bariér v účasti na kultúre:

- **publikum zvyku:** pravidelní účastníci, ktorí sú naučení pravidelne navštevovať podujatia a participovať na kultúrnych aktivitách. Návšteva podujatia môže byť súčasťou ich osobného kalendára a prípadné prekážky, ktoré bránia kultúrnej spotrebe, je pomerne jednoduché narušiť. Ide väčšinou o vzdelané, skúsené publikum, čo umožňuje uňho uplatňovať stratégie na udržanie, vyššie vzdelávanie, rozširovanie a formovanie vkusu. Motivácia k návšteve podujatia nie je formálna, skôr sa zaujímajú o odovzdávané hodnoty. Môže ísť o profesionálov, ktorí aktívne pôsobia v danej oblasti;
- **publikum voľby:** ľudia, ktorí sa zúčastňujú na kultúrnych aktivitách a podujatiach menej alebo prerušovane v súvislosti s osobnými dôvodmi, absenciou špecifického záujmu, príležitostí alebo z finančných dôvodov. Ide o účastníkov, pre ktorých nie je účasť na kultúre zvykom, ale skôr vymenením z bežného stereotypu. Spotreba kultúrnych produktov je len občasná, prípadne ide o ľudí, ktorí preferujú iné druhy kreatívnych zážitkov. Pri tejto skupine rastie záujem o formu podania odovzdávaných hodnôt. Organizátori by sa v rámci zacielenia na túto skupinu mali snažiť o jej preformovanie na publikum prvej kategórie;
- **publikum prekvapenia:** verejnosť, ktorú je ťažko zasiahnuť priamo. Záujem o kultúrne statky je u nich slabý, na kultúrnych aktivitách sa zúčastňujú minimálne alebo vôbec, často z dôvodov sociálneho vyčlenenia. Pri posledných kategóriách rastie záujem o aktivity popularizačného charakteru na úkor vzdelávacích aktivít. Aktuálne sú pri nich marketingové eventy i nepriame spôsoby odovzdania hodnôt, napríklad prostredníctvom sociálnych sietí. Podnetom

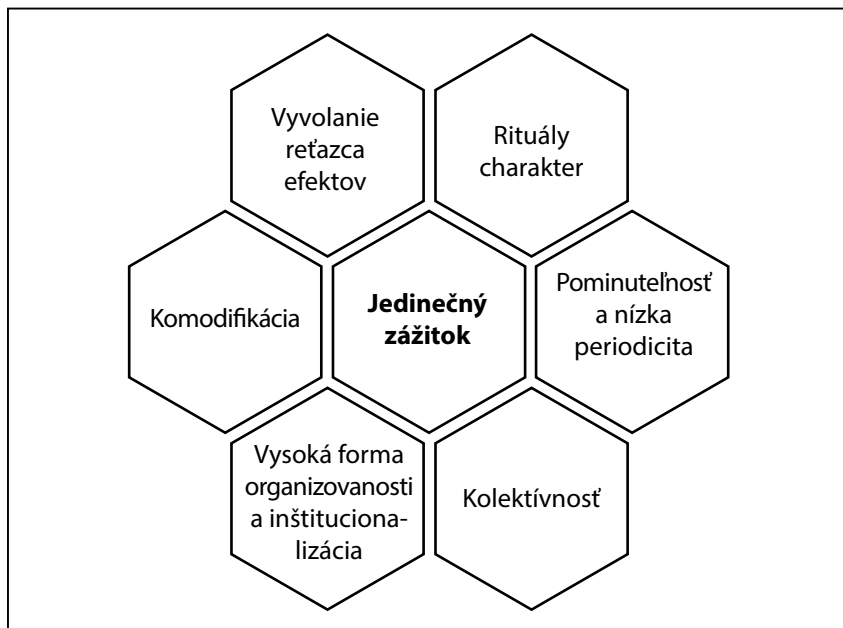

Schéma 1 Vlastnosti dnešných podujatí. Zdroj: vlastné spracovanie (2018)

Kolektívny charakter odkazuje na ľudský element a na skutočnosť, že festival ako forma odovzdania hodnôt si na to, aby mohli byť naplnené jeho funkcie, vyžaduje na jednej strane prítomnosť ľudského sprostredkovateľa a na druhej strane ich prijímateľa.

je zdôraznenie kreatívneho zážitku, ktoré podujatie poskytuje.

Rozvoj participácie publika na kultúre stojí podľa britskej profesorky Anne Bamfordovej, ktorá sa tejto problematike venuje, na odhaľovaní a odstraňovaní bariér ich účasti

na návštevu môže byť aj diverzifikovaný program. Tu je však potrebné poznamenať, že prispôsobovanie tomuto publiku musí byť veľmi citlivé s ohľadom na poslanie podujatia a ďalšie cieľové skupiny.

Časová pominuteľnosť – MT

Naliehavosť práce s publikom vyplýva pre organizátorov podujatí aj v súvislosti s časovou pominuteľnosťou. Ak ju organizátori nezanedbávajú, pomáhajú časovo obmedzeným podujatiam budovať a udržať si publikum aj mimo času ich konania a znižovať výkyvy v príjme hodnôt.

Na druhej strane umožňuje časová ohraničenosť organizovať aktivity počas menšieho pracovného zaťaženia v bežnom roku.

V rámci marketingu sa otvára možnosť celoročnej komunikácie s verejnosťou formou newsletterov, tlačových správ, tlačových konferencií, blogov, činnosťou na sociálnych sieťach a pod.

Uvedené činnosti sú zamerané predovšetkým na zvýšenie a udržanie počtu návštevníkov. Rozvoj publika po kvalitatívnej stránke je naliehavejší pri podujatiach, ktoré sprostredkujú vyššie/ťažšie prijímateľné hodnoty a pre ktoré sú prvoradé ich kultúrno-spoločenské ciele. Podľa vyjadrení organizátorov Medzinárodného festivalu Divadelná Nitra festival, ktorý raz ročne priniesie divákovi nové, netradičné témy a nekonvenčné výrazové prostriedky, je na prácu s publikom odkázaný.

Nutnosť vzdelávania publika vysvetľuje schéma č. 2. Zjednodušene ju možno vysvetliť tak, že na to, aby sa uskutočnil príjem hodnôt, musí byť prijímateľ schopný prijať aspoň také množstvo hodnôt, ktoré odštartuje ďalšie efekty v socio-kultúrnom i socio-ekonomickom prostredí a umožní vytvorenie vzťahu k organizácii a ku kultúre. To znamená, že publikum musí byť pripravené na príjem.

Opísanému cieľu sa možno priblížiť len spoluprácou s ďalšími kultúrnymi operátormi pri medziodborových presahoch a na

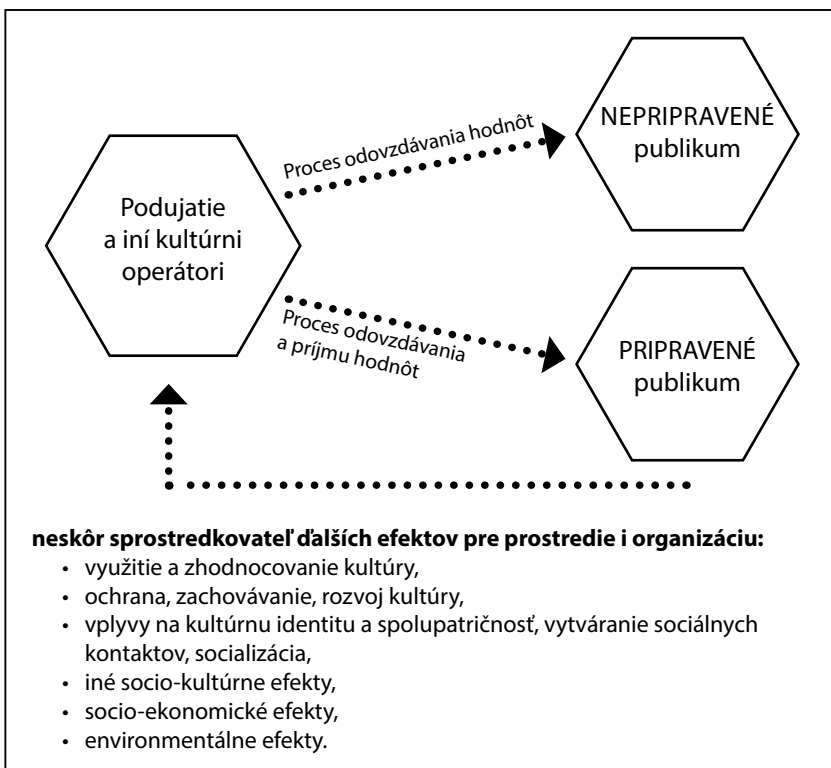

Schéma 2 Cyklus efektov u pripraveného a nepripraveného publika

Zdroj: vlastné spracovanie (2018)

Základné predpoklady na dosiahnutie efektov práce s publikom:

- celoplošné monitorovanie práce s publikom a efektov kultúry vo všeobecnosti (výskum KKP);
- inštitucionálna celospoločenská a medziodborová podpora práce s publikom (vzdelávanie diváka) a podpora spolupráce v tomto prostredí;
- rozvíjanie komunitného života v mestách, uplatňovanie princípov kreatívnych miest a „eventful“ cities, rozvoj KKP na Slovensku;
- podpora neformálneho vzdelávania v školách;
- odsmerovanie grantovej politiky od okamžitých a kvantitatívnych výsledkov a presmerovanie k dlhodobým kvalitatívnym efektom práce s publikom;
- spolupráca a zapájanie do medzinárodných sietí ako zdroj na výmenu kontaktov a skúseností z danej oblasti.

všetkých úrovniach verejnej správy. Dôležité je uvedomiť si, že prácou s publikom nevytvárame len vzťah k vlastnej organizácii, ale i ku kultúre vo všeobecnosti.

Festivály môžu v tomto procese poskytnúť postavenie kvantitatívne (s ohľadom na návštevnosť) i kvalitatívne silného partnera (festivály ako vrcholné prehliadky rôznych oblastí kultúry) a vyhľadávaného produktu (schopnosť poskytnúť jedinečný kreatívny zážitok). Vzhľadom na spomínané vlastnosti a diverzifikovaný program sú na druhej strane festivály schopné vyvolať ojedinelú návštevnosť aj v prípade tretej kategórie publika, ktorá vyhľadáva prvotne atmosféru sviatku umenia. Spolupráca s celoročne pôsobiacimi kultúrnymi organizáciami im umožňuje eliminovať výkyvy v kontakte s kultúrou, a tak budovať vzťah ku kultúre kontinuálne.

Medzinárodná spolupráca

V rámci spolupráce v medzinárodnom prostredí môžeme

spomenúť ako príklad úspešného projektu medzinárodnú sieť Be SpectActive. Be SpectActive je medzinárodná sieť, ktorá združuje dve desiatky subjektov pôsobiach predovšetkým v oblasti performatívneho umenia. Spoločným cieľom je rozvoj aktívneho publika v európskom kontexte. Súčasťou projektu je realizácia aktivít participatívnej dramaturgie na významných podujatiach a v kultúrnych inštitúciách, tvorba medzinárodných umeleckých produkcií, komunitná tvorba s multimediálnymi presahmi, kreatívne rezidencie umelcov, workshopy, stretnutia, konferencie, interaktívne aktivity a v neposlednom rade výskum práce s publikom (viac www.bespectactive.eu).

Formy práce s publikom podľa úrovni podujatí

Schéma 3 Úrovně podujatí a postavení publika v nich
Zdroj: vlastné spracovanie (2018)

Podujatie nenaplní svoje ciele samo, ale vďaka širšej sieti prijímateľov. Potenciálny prijímateľ sa preto nachádza už pod úrovňami podujatí. Prvotná fáza plánovania – stanovenie cieľov – sa nezaobíde bez hľadania odpovedí na otázky spojené s potenciálnym účastníkom. Následne je v záujme dosiahnutia cieľov zohľadňovaný a aktívne zapájaný do všetkých jeho úrovní (dizajn, manažment, efekty). Napríklad pri cieľoch:

- Prezentovať kultúru.
– KTO HO BUDE OKREM NÁS ZACHOVÁVAŤ?
- Rozvíjať kultúru.
– KTO JU BUDE OKREM PODUJATIA ROZVÍJAŤ?

- Zachovávať kultúrne dedičstvo.
– KTO HO BUDE OKREM NÁS ZACHOVÁVAŤ?
- Základom práce s publikom je najskôr rozpoznanie, určenie cieľových skupín (výber potenciálnych návštevníkov, ktorých chceme podujatím a jeho aktivitami osloviť), segmentácia (spresnenie jednotlivých etáp, ktoré prinášajú produkty k motivovanému spotrebiteľovi, ktorý sa vyznačuje predvídaným dopytom), poznanie návštevníkov a pravidelné získavanie informácií o nich.

Organizátori získavajú informácie o svojej cieľovej skupine predovšetkým prostredníctvom dotazníkového prieskumu, ktorý sa môže realizovať priamo na podujatí, ale aj mimo jeho konania. Čoraz obľúbenejší je elektronický zber dát ako súčasť e-marketingu. V poslednom čase vzrastá význam sociálnych sietí pri vytvorení prehľadu o návštevníkovi. Výsledky výskumu by mali byť kvalitné, relevantné a mali by sa získavať kontinuálne. Zmysel nadobúdajú len dôkladnou analýzou a zohľadnením výsledkov pri dizajne a manažmente podujatia.

Chýbajúci monitoring

Na základe pozorovania musíme, žiaľ, konštatovať, že v domácom prostredí často absentuje dôkladné monitorovanie diváckej základne v organizáciách. Nie neobvyklé je organizovanie „prieskumu len pre prieskum“ alebo jeho nahradzovanie výskumami k záverečným prácam študentov, čo spôsobuje neprofesionalitu a nízku dôveryhodnosť získaných údajov. Predpokladáme, že jedným z dôvodov je vysoká pracovná zaťaženosť a prevládajúca predstava organizátorov o neochote návštevníkov zúčastňovať sa na prieskumoch a komunikovať s organizátormi.

Výzvou pre kultúrnych manažérov je preto hľadanie vhodných foriem zberu dát. Rovnako ako pri iných formách práce s publikom je prvoradá spolupráca na všetkých úrovniach a celoplošná štatistika

kultúry orientovaná na spotrebiteľa, napríklad projekty kultúrnych máp (CultureMap London – výskum prijímateľov kultúry vo Veľkej Británii, ktorý vyčlenil 13 účastníkov kultúry na základe ich zapájania do kultúry, motivácie a potrieb, alebo pripravovaná Kulturní mapa Prahy).

Informácie o cieľovej skupine by mali byť potom implementované do stratégie audience development. Až následne môže prejsť organizátor podujatia ku komunikácii so svojimi potenciálnymi návštevníkmi a k vzbudeniu záujmu o podujatie a aktivity prostredníctvom ich zapájania do kreatívnych i manažérskych procesov.

Dizajn

Najvyššiu formu audience engagement na úrovni dizajnu predstavuje participatívna dramaturgia a iné participatívne projekty a programy. Obecenstvo v nej preberá rozhodovacie právomoci s ohľadom na viaceré aspekty potrebné na uskutočnenie festivalu alebo programu a stáva sa spoluvtvorcom umeleckého obsahu.

Na organizátorov práce tento aspekt pôsobí niekedy ako strašiak. Veríme, že ich upokojí, ak sa vrátíme k definícii zapájania publika podľa Európskej únie, ktorá hovorí, že základom je robiť niečo spolu..., teda aj vo vzájomnej komunikácii s kultúrnymi tvorcami a profesionálmi. Elimináciu hrozby neodborných zásahov divákov prinesie dlhodobé vedenie publika.

V prípade spomínaného projektu BeSpectActive sa participatívna dramaturgia realizuje predovšetkým prostredníctvom diváckych umeleckých/programových rád, t. j. skupín aktívnych divákov, s ktorými organizácia vedie celoročné dialóg, vymieňa si a sprostredkúva informácie a prijíma názory, poskytuje materiály a podmienky na jej rozvoj. V závere je tento proces ukončený výberom konkrétnych diel, ktoré sú zaraďované do programu.

Pri prejavoch participatívnej dramaturgie a manažmentu v domácom prostredí spomeňme

Projekt Darujem ti tulipán rozvíja prirodzené nadanie slabozrakých a nevidiacich detí spolu s vidiacimi deťmi, podporuje ich tvorivosť a fantáziu a pomáha odstraňovať predsudky a neinformovanosť vidiacich detí.

podujatie Asociácie Divadelná Nitra s názvom Čo ste chceli vedieť o Divadelnej Nitre a nemali ste možnosť sa opýtať. Debata zacielená na skupinu odborného publika podnietila výmenu názorov na tému ďalšieho smerovania festivalu na úrovni manažmentu i dizajnu. Cieľom organizátorov bolo získať spätnú väzbu a informácie o povedomí o festivale a budovať vzťah k cieľovej skupine. Doposiaľ sa uskutočnili dve takéto debaty s návštevnosťou asi 60 osôb.

V dizajne podujatí sa práca s publikom prejavuje predovšetkým nasledujúcimi formami:

- vzdelávacie programy a projekty,
- vzdelávaco-zábavné programy,
- diskusie, debaty,
- priestorové formy.

Vzdelávacie programy a projekty

Na ilustráciu vzdelávacích projektov sa vrátme späť k Asociácii Divadelná Nitra, ktorá má s ich

organizáciou dlhodobé skúsenosti. Pozornosť si zasluhuje predovšetkým projekt Ako na divadlo, ktorý je venovaný cieľovej skupine mladých (špeciálne stredoškolských a vysokoškolských študentov z Nitrianskeho, Bratislavského a Banskobystrického kraja). Poslaním celoročného projektu organizovaného od roku 2008 je rozvinúť kritické myslenie a aktívny záujem mladých o divadlo prostredníctvom diverzifikovaných projektových sekcií.

Časť Ako na divadlo v Nitre je venovaná cieľovej skupine nitrianskych študentov. Ide o workshop, ktorý sa zameriava na konkrétnu inscenáciu jedného z nitrianskych divadiel a jednu inscenáciu Medzinárodného festivalu Divadelná Nitra. Odborný prístup zaisťuje kritik alebo teoretik a tvorcovia inscenácie.

Neformálne prednášky O súčasnom divadle sú adresované tak študentom vysokých a stredných škôl,

ako aj verejnosti. Dôraz sa pri nich kladie na aktívne formy prezentácie.

Posledným výstupom projektu je študijný pobyt na divadelnom festivale. Poskytnutím lacnejšieho ubytovania, vstupeniek, študijných materiálov sa odstraňujú prekážky účasti na kultúre v skupine študentov. Optimalizácii procesu prijímu hodnôt pomáha prítomnosť skúsených lektorov, s ktorými študenti absolvujú analýzu inscenácií.

Z ďalších vzdelávacích projektov asociácie spomeňme: V4@THEATRE CRITICS RESIDENCY, Darujem ti tulipán, Aj toto je umenie, Projekt EU-DNA (European Debate and Network Activities/Divadelná Nitra Association).

Vzdelávaco-zábavné programy

Orientácia na zážitok podporuje rozvoj aktivít vzdelávaco-zábavného charakteru, akými sú tanečné, remeselné domy alebo školy, ako je

Príkladom práce s publikom sú aj Tanečné domy, ktoré každoročne ponúka Folklórny festival Východná. Návštevníci túto pridanú hodnotu k programu festivalu oceňujú, o čom svedčí veľký počet záujemcov, ktorí sa ich zúčastňujú.

to i v prípade Folklórneho festivalu Východná.

Mimoriadnej obľube sa tešia aj ochutnávky a predvádzanie kuchyne v amfiteátri či v obci. Pri ich návšteve dochádza ku kontaktu medzi účastníkom a uchovávateľmi kultúrneho dedičstva, čím je podporovaná autenticita.

Výskum, ktorý sme realizovali v rokoch 2014 – 2016, potvrdzuje, že jednorazová účasť na školách prináša špeciálne u detí dlhodobý záujem o danú časť kultúry.

Diskusie, debaty

Spomínané programové aktivity predstavujú jedny z najčastejších foriem zapojenia publika. Opäť využívajú prítomnosť autentického sprostredkovateľa hodnôt na nastolenie spoločnej tvorivej diskusie, konfrontáciu názorov, získanie spätnej väzby a informácií.

Na Medzinárodnom festivale Divadelná Nitra sú s týmto cieľom organizované ranné debaty s tvorcami

inscenácií, debaty po predstaveniach (diverzifikované v rámci skupín profesionálov a bežnej verejnosti) a interdisciplinárne debaty (napr. Verejná debata – Óda na radosť 2016 alebo menšie formáty Živej knižnice alebo Verejnej obývačky, ktoré prinášajú vyjadrenie verejnosti k dôležitým témam spoločenského života).

Priestorové formy

Na úrovni priestorového usporiadania sa stretávame predovšetkým s rôznymi site specific aktivitami, ktorých cieľom je dostať umenie z uzavretých priestorov kultúrnych inštitúcií a priniesť ho priamo k divákovi (umiestnenie programov na uliciach, v mestských, nákupných centrách, kaviarňach, parkoch).

Môže ísť i o program v iných kultúrnych inštitúciách, čím dochádza k zapojeniu ďalších subjektov a doplneniu/zatraktívneniu ich ponuky. V prípade festivalu

Divadelná Nitra sa popri pouličných predstaveniach kladie dôraz na vizuálne umenie a open-airové inštalácie a exhibície. Organizátori tak dotvárajú atmosféru sviatku umenia v meste a sprostredkujú multimúžické presahy.

Cieľom je prispieť k urbánnemu rozvoju, zvýšiť možnosti na aktívny život a zaviesť kultúru do každodenného života. V poslednom ročníku zaznamenala pozornosť verejnosti výstava Príbehy 20. storočia združenia Post Bellum. Výstava vo verejnom priestore odkryla osudy ľudí poznačených tragickými udalosťami 20. storočia.

Špecifickou formou sú sprievody. Už z podstaty sprievodov (priniesť dôležité kultúrne hodnoty priamo k prijímateľovi, informovať ho o konaní akcie a motivovať k návšteve) vyplýva uplatnenie tejto formy pri práci s publikom.

Ako príklad možno uviesť sprievod obcou organizovaný na Folklórnom festivale Východná od roku 1956. O aktivizácii obyvateľov

Práca s publikom to sú aj verejné diskusie, v rámci Divadelnej Nitry je ňou napríklad sprievodný program s názvom Verejná obývačka, kde sa nehovorí len o divadle.

Východnej v rámci sprievodu svedčí uskutočnený výskum, ktorý potvrdil, že jeho sledovanie je pravidelnou aktivitou Východňanov, dokonca má normatívny charakter. Časť Východňanov sa na ňom zúčastňuje ako aktívni diváci. Ide najmä o folkloristov a deti, s tým súvisí zvyk nastrojiť deti do sprievodu. Účasťou na tomto programe sú návštevníkom festivalu prezentované i ďalšie hodnoty, ktoré odovzdáva podujatie. Vysoká návštevnosť sprievodu zo strany vonkajších návštevníkov figuruje v niektorých rodinách ako motivácia na výzdobu obydlija, predvádzanie východnianskych zvykov a odievanie do východnianskeho kroja.

Manažment

Zapojenie publika a práca s ním sa prejavuje aj na ďalšej úrovni podujatí – na úrovni manažmentu, ktorý zohľadňuje získané informácie a názory cieľovej skupiny v jednotlivých oblastiach riadenia podujatia. Jednou z možností je

personálne zapojenie do organizácie podujatia.

Z ďalších nástrojov práce s publikom, ktoré sa v poslednom období rozvíjajú aj v našich organizáciách, sú dobrovoľnícke programy. Tie už roky využíva tak Folklórny festival Východná, ako aj Divadelná Nitra. Pri hodnotení 26 rokov dobrovoľníctva na festivale Divadelná Nitra možno potvrdiť výrazný podiel práce s dobrovoľníkmi na vytváraní vzťahu ku kultúre i k festivalu. Každoročne sa na Divadelnej Nitre účastní približne 100 dobrovoľníkov. Špeciálnym prínosom je utváranie festivalovej komunity zlozenej z dlhodobých dobrovoľníkov festivalu. Z nich sa stávajú často spolupracovníci, sponzori, pravidelní návštevníci či podporovatelia podujatia. Tu sa otvára priestor pre pozicionovanie kultúrnych organizácií a podujatí ako komunitných kreátorov.

Prácu s dobrovoľníkmi preto vnímame ako vhodný nástroj, ktorý sa dá uplatniť i pri vznikajúcich

kreatívnych centrách. Na ilustráciu spomeňme nitrianske kultúrne centrum Hidepark, ktorému sa svojimi integračnými a dobrovoľníckymi aktivitami podarilo prepojiť viaceré skupiny zväčša mladých ľudí v Nitre a vytvoriť pomerne silnú komunitu okolo tohto centra. Dospelo k tomu poskytnutím priestoru na spoločné a aktívne trávenie voľného času, v ktorom vystupujú ako spolutvorcovia. Dnes sú jeho členovia aktívni aj v ďalších oblastiach a projektoch v meste.

Na priamu úmernosť medzi zapojením divákov a vzťahom k podujatiu poukazuje situácia na Folklórnom festivale Východná. Podľa realizovaného výskumu sa domáci cítia do podujatia slabšie zapojení, a to na úrovni dizajnu (slabé právo tvorcu podujatia, ale aj málo príležitostí na vystúpenie miestnych), rovnako i na úrovni manažmentu (pri organizácii a personálnych možnostiach pre domácnosti), z čoho odvodzujú aj nízke efekty pre Východnú.

Ďalšie formy práce s publikom na úrovni manažmentu podujatia:

- celoročná marketingová komunikácia, pričom v súčasnosti v dominujú on-line nástroje, napríklad sociálne siete, chaty, blogy, aplikácie;
- vernostné a zľavové programy, napríklad poskytovanie zliav pre určitú cieľovú skupinu, špeciálne „vstupenkové“ balíčky, voľný vstup na niektoré časti programu;
- divácke kluby, kluby priateľov podujatí;
- marketingové eventy, napríklad prehliadky zákulisia, depozitárov múzeí, večierky, zábavy.

Čo prináša práca s publikom

Zapojením diváka do procesu tvorby a manažmentu a vytvorením dojmu, že jeho názor je dôležitý, získava organizácia možnosť vytvoriť u publika pocit prepojenia s podujatím a zodpovednosti zaň. Práca s publikom vo všeobecnosti napomáha k budovaniu vzťahu s existujúcim publikom a k jeho rozširovaniu. Pre tvorcov je veľkým vkladom sprostredkovanie názorov divákov, konfrontácia s nimi a spätná väzba. Kultúrni operátori tak získavajú možnosť spoznať potreby a preferencie publika, porozumieť im a následne s ním pracovať, pestovať jeho vkus a smerovať jeho orientáciu na zážitok.

Audience development chápeme ako spôsob, ktorým je možné cielené

Ako sa prejavuje práca s publikom

Vplyvy práce s publikom podľa štatistiky Kancelárie Kreativnej Európy v Českej republike

zvýšenie návštevnosti	72 %
získanie nových cieľových skupín	71 %
rozšírenie aktivít	63 %
väčší ohlas v médiách	50 %
zvýšenie príjmov	36 %
lepšia vyjednávacía pozícia s finančnými partnermi	29 %
vyššia angažovanosť zamestnancov	24 %
dosahy v oblasti programu a dramaturgie	17 %

Väčšina respondentov uviedla, že prácu s publikom vníma ako zdroj pozitívnych efektov. Žiadny vplyv nezaznamenali len 3 % respondentov.

Výskum súčasného stavu práce s publikom v kultúrnych organizáciách uskutočnila Kancelária Kreativná Európa v Českej republike v júni-septembri 2016. Zúčastnilo sa ho 254 respondentov – subjektov z českého kultúrneho a kreatívneho sektora.

nasmerovať efekty a priniesť ich optimalizáciu v rámci vybranej cieľovej skupiny. Nastáva tak priame prepojenie na osi cieľová skupina, ciele, dizajn, manažment a efekty. Vo vzťahu k systému kultúry sa vďaka práci s publikom dosahujú efekty umenia a kultúry vo vzdelávaní, aktivizácii jednotlivcov, šírení porozumenia a kultúrnej výmeny, uvedomení si jej hodnoty, ako i efekty v socio-ekonomickej oblasti. V konečnom dôsledku tým dochádza k naplneniu hlavného poslania kultúrneho podujatia.

Pri výskume na Folklórnom festivale Východná sme sledovali priamy vplyv na uvedomenie si hodnoty tradičnej kultúry, podporu a budovanie lokálnej identity a procesy využitia kultúrneho dedičstva u publika. K aktivizácii a podpore organizácií a jednotlivcov dochádzalo predovšetkým ich organizačným a programovým zapojením.

Pre východniarske organizácie plní zapojenie do programu Folklórneho festivalu Východná významné úlohy v motivácii k ďalšej činnosti. Napríklad miestni folkloristi pripravujú špeciálne programy, ktoré prezentujú na festivale. Aktivizácia jednotlivcov na základe účasti na festivale korešponduje s teóriou inšpiračného efektu. Podľa neho pôsobí účasť na podujatí motivujúco pre ďalšie aktívne či pasívne pôsobenie návštevníka v danej oblasti.

POZNÁMKY

- [1] Miera kreativity uplatňovaná v prezentácii kultúrnych hodnôt na podujatí sa môže výrazne líšiť. Jej najpodstatnejším prejavom je dizajn festivalu.
- [2] Podujatiami ako súčasťou systému kultúry a nástrojmi na naplnenie socio-kultúrnych, socio-ekonomických a environmentálnych efektov sa zaoberala autorka v predchádzajúcom článku (ŠIMONČÍČOVÁ, A. *Fenómén kultúrnych podujatí. Základná teoretická výbava pre manažérov podujatí a kultúrnych pracovníkov*. In Národná osвета. ISSN 1335-4515, 2016, roč. 26, č. 4, s. 33 – 39.).
- [3] Viac: ŠIMONČÍČOVÁ, A. *Kultúrne podujatia a kultúrne dedičstvo: Vplyvy podujatí na využitie kultúrneho dedičstva na príklade Folklórneho festivalu Východná*. Dizertačná práca. Nitra : UKF v Nitre, 2016. 156 s.
- [4] Viac na www.nitrafest.sk

LITERATÚRA

Arts Council England. *Audience development and marketing, and Grants for the Arts*. [online] 2017. [cit. 2017-30-12]. 9 s. Dostupné

na internete: <http://www.artscouncil.org.uk/sites/default/files/download-file/Audience_development_and_marketing_and_Grants_for_the_Arts_Jan2016.pdf>.

Creative Europe. *Culture Sub-programme. Support for European cooperation projects 2018. Guidelines*. [online] 2017. [cit. 2017-30-12]. 38 s. Dostupné na internete: <https://eacea.ec.europa.eu/sites/eacea-site/files/3_guidelines_coop_2018_eacea_32_2017_and_35_2017_0.pdf>.

European Commission. *Executive Summary. Study on Audience Development - How to place audiences at the centre of cultural organisations*. [online] 2017. [cit. 2017-30-12]. 13 s. Dostupné na internete: <<http://engageaudiences.eu/files/2017/04/EX-summary-NC-04-16-496-EN-N.pdf>>.

Kreativní Evropa. *Práce s publikem*. [online] 2018. [cit. 2018-01-05]. Dostupné na internete: <<http://www.kreativnievropa.cz/cs/prace-s-publikem/>>.

Post Bellum. [online] 2018. [cit. 2018-01-05]. Dostupné na internete: <www.postbellum.sk>.

RE: PUBLIKUM 2016. *Príležitosti a rizika práce s publikem v kultúre*. Praha : Institut umění – Divadelní ústav, 2016, 55 s. ISBN 978-80-7008-376-5.

METODICKÉ LISTY

Harmónia a inštrumentácia ľudovej piesne pre dychovú hudbu

.....

■ TEXT: KAROL MIŠKOVSKÝ

■ FOTO: PIXABY.COM

Dychových hudieb na Slovensku v posledných rokoch ubúda. Okrem finančnej podpory im neraz chýba aj notový materiál a metodická pomoc pri úprave skladieb pre dychové hudby. Práve začínajúcim autorom a aranžérom dychovej hudby sú určené tieto metodické listy prinášajúce rady a praktické návody, ako upravovať ľudové piesne pre dychovú hudbu.

Ide o zhrnutie teoretických a praktických poznatkov Karola Miškovského, ktoré boli prezentované aj v rámci cyklického školenia Základy harmónie a inštrumentácie. Cieľom vzdelávania organizovaného Považským osvetovým strediskom bolo poskytnúť frekventantom metodickú pomoc v oblasti harmónie a inštrumentácie. Na záver pridávame aj ukážku z pripravovanej práce Karola Miškovského pod názvom Úprava cirkevných piesní z kancionála pre dychové hudby.

(jb)

STUPNICA A TÓNINA C-DUR

Stupnica je rad tónov idúcich za sebou v určitom poriadku v rámci jednej oktávy. Stupnice sú základnom pre tvorbu intervalov, akordov a celej harmónie.

Tónina je súhrn tónov rozličných intervalov patriacich do určitej stupnice.

Na nasledujúcej stupnici je založené celé učivo o harmónii.

Stupnica C-dur

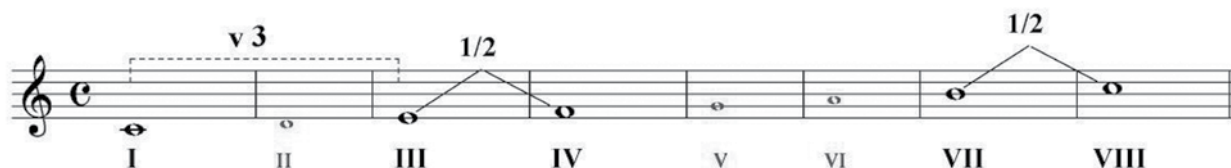
Jednotlivé tóny v stupnici nazývame stupňami a označujeme ich rímskymi číslicami. VII. stupeň sa nazýva citlivý tón, lebo má snahu stúpať k VIII. stupňu.

Tónina C-dur

Pri porovnávaní stupnice s tóninou vidíme, že v stupnici idú tóny za sebou v rovnakých intervaloch, kým v tónine v rôznych intervaloch.

Charakteristické vlastnosti durovej stupnice sú: I. a III. stupeň tvoria veľkú terciu, preto je durová, poltóny sú medzi III. a IV., VII. a VIII. stupňom.

INTERVALY

Interval je vzdialenosť dvoch tónov rozličnej výšky. Najmenší interval používaný v hudbe je poltón.

Základné názvy intervalov sú: prima, sekunda, tercia, kvarta, kvinta, sexta, septima, oktava a označujeme ich arabskými číslicami.

Základné intervaly

Intervaly poznáme: čisté – 1, 4, 5 a 8

veľké – 2, 3, 6 a 7 (obratom týchto intervalov dostaneme malé)

Čisté označujeme skratkou **č**.

Veľké označujeme skratkou **v**.

Malé označujeme skratkou **m**.

Ďalej podľa znenia:

Harmonické – tóny znejú súčasne.

Melodické – tóny znejú za sebou.

Čisté intervaly**Rozdiel tónov:**

č. 1 = 0 tónov

č. 4 = $2^{1/2}$ tónuč. 5 = $3^{1/2}$ tónu

č. 8 = 6 celých tónov teda 12 poltónov

Veľké intervaly**Rozdiel tónov:**

v. 2 = 1 celý tón

v. 3 = 2 celé tóny

v. 6 = $4^{1/2}$ tónuv. 7 = $5^{1/2}$ tónu

Obratom veľkých intervalov dostaneme malé – ich vzdialenosť je totiž rozdielna (iba) v poltóne:

Porovnanie:

v. 2: 1 celý tón

m. 2: len $\frac{1}{2}$ tónu

v. 3: 2 celé tóny

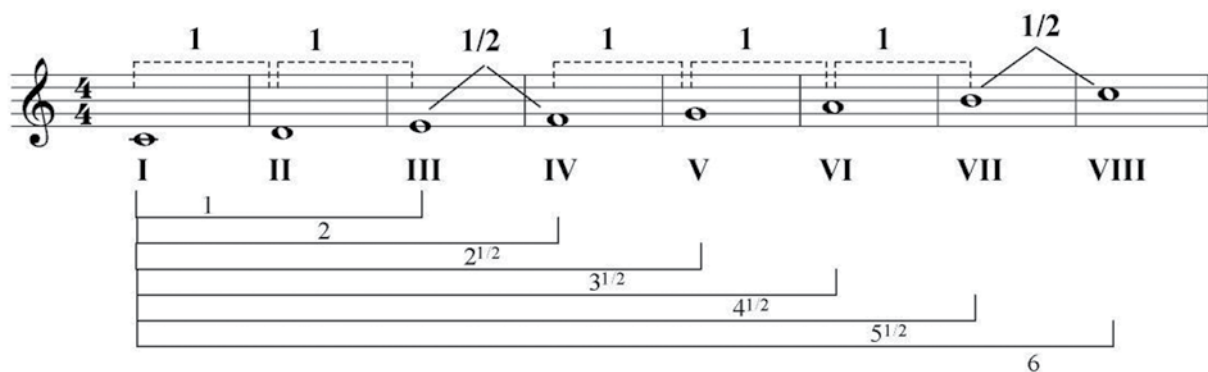
m. 3: už len $1^{1/2}$ tónuv. 6: $4^{1/2}$ tónu

m. 6: len 4 tóny

v. 7: $5^{1/2}$ tónu

m. 7: už len 5 celých tónov

Pri porovnávaní jednotlivých intervalov máme na pamäti vzdialenosť tónov v stupnici:

Z čistých intervalov môžeme obratom utvoriť len čisté alebo posuvkami zväčšené a dvojzväčšené, zmenšené a dvojzmenšené.

Z celých intervalov len zväčšené a dvojzväčšené.

Z malých intervalov len zmenšené a dvojzmenšené.

Upozornenie:

Pri zväčšovaní alebo zmenšovaní je od základných intervalov vždy poltónová postupnosť (posuvkami). Pamätáme na učivo o intervaloch.

AKORDY

Akord je skupina (komplex) najmenej troch tónov rôznej výšky v určitom usporiadaní.

Rozoznávame dva tvary:

1. základné – sú zložené v tercii,
2. obraty – vzniknú preložením spodného tónu o oktávu vyššie.

Základné tvary

Kvintakord – pozostáva z dvoch tercií a kvinty.

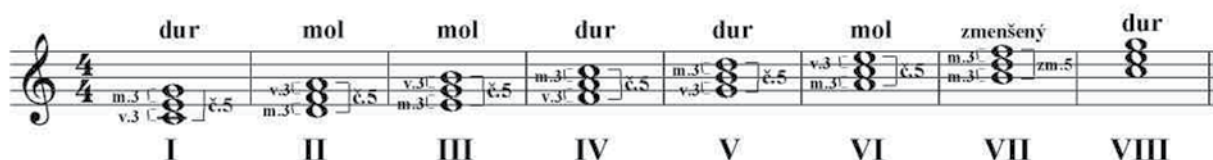
Septakord – je zložený z troch tercií a septimy.

Upozornenie: V začiatkoch budeme pri harmonizovaní používať len kvintakord durový, molový, dominantný septakord malý a ich obraty.

KVINTAKORDY V TÓNINE C-DUR, HLAVNÉ KVINTAKORDY (T – S – D)

Kvintakord je základným harmonickým prvkom. V tónine máme sedem kvintakordov (ôsmy je rovnaký ako prvý, len s oktávovým rozdielom).

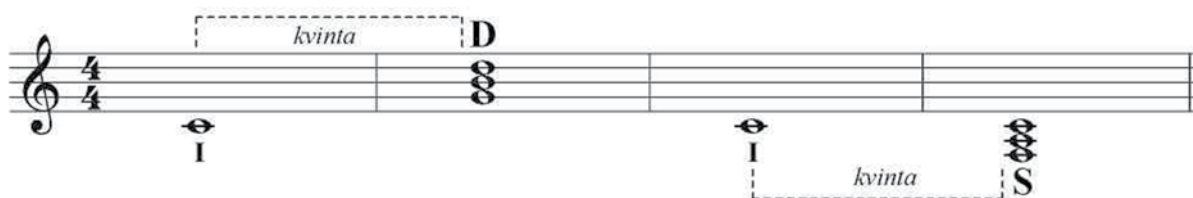
Tónina C-dur

Pri porovnávaní jednotlivých tercií a kvint zistíme, že v durovej tónine majú kvintakordy na I., IV. a V. stupni prvé tercie veľké a druhé malé, znejú tvrdo – durovo, a preto sa nazývajú **hlavné kvintakordy**. Kvintakordy na II., III. a VI. stupni obsahujú prvú terciu malú a druhú veľkú, znejú mätko – molovo, a preto ich nazývame vedľajšími kvintakordmi.

Kvintakord na VII. stupni je zmenšený, lebo obsahuje zmenšenú kvintu.

Hlavné kvintakordy sú pomenované podľa ich postavenia v tónine: kvintakord na I. stupni je pomenovaný podľa prvého tónu stupnice, ktorému hovoríme tonika, preto sa nazýva tónický kvintakord skrátené **tonika**. Kvintakord na V. stupni je vrchná dominant, skrátené **dominanta**, a na IV. stupni **subdominanta**, teda spodná dominant.

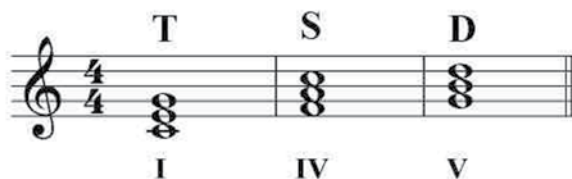
Funkčné skratky:

tonika: T
subdominanta: S
dominanta: D

Funkcia kvintakordu spočíva v tom, akú dôležitosť v tónine zastupuje. Napríklad keď po prehraní stupnice zahráme S a D, cítime, že sú to akordy pohybu, lebo majú snahu pokračovať.

Opakom je **tonika**, ktorá vyjadruje upokojenie týchto akordov. Preto je centrom tóniny.

Hlavné kvintakordy

Upozornenie: Tieto tri hlavné kvintakordy obsahujú všetky tóny stupnice, preto môžu vyjadriť (definovať – určiť) tóninu. V našom prípade tóninu C-dur.

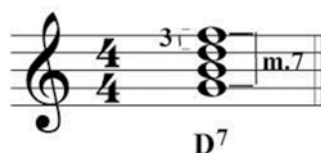
Porovnanie:

Ukážka č. 1

V ukážke vidíme, že obsahujú všetky tóny stupnice, preto nimi môžeme harmonizovať ľudové a iné jednoduché melódie. Avšak pri tejto harmonizácii harmónii budeme používať aj **dominantný septakord**.

Tento akord vznikne pridaním ešte jednej tercie k dominantnému kvintakordu. Jeho okrajové tóny tvoria septimu, preto toto pomenovanie. Funkčná skratka je **D⁷**. Číslica 7 určuje vždy malú septimu.

GITAROVÉ ZNAČKY

Pri harmonickej úprave budeme používať aj tzv. gitarové značky. V bežnej praxi sa durový akord označuje veľkým písmenom. Dominantný septakord durový tiež veľkým písmenom a číslicou 7, ktorá predstavuje malú septimu. Z gitarovej značky je potrebné vyčítať tónový obsah akordu. Hlavné kvintakordy a dominantný septakord v tónine C-dur budeme označovať takto:

tonika: C
 subdominanta: F
 dominanta: G
 dominantný septakord: G⁷.

Takéto označovanie vyplýva z toho, že tonika má základný tón c, subdominanta f, dominanta a dominantný septakord g; je teda odvodené zo základného tónu akordu.

Základný tón akordu je najnižší tón prvotvaru, na ktorom akord vznikol. V gitarovej značke musíme mať predstavu o obsahu akordu, s ktorých tónov sa skladá.

DVOJHLAS

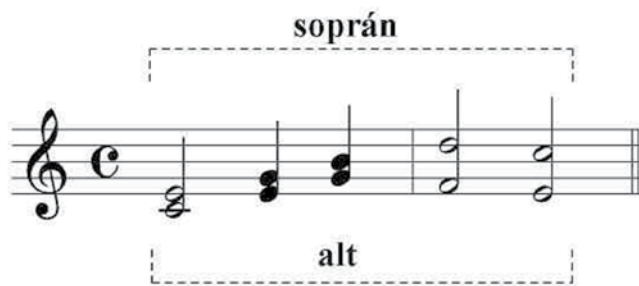
Úvodným materiálom pre harmonickú úpravu piesne bude dvojhlas, ktorý sa najčastejšie píše v terciách a sextách, zriedka sa vyskytne kvarta alebo kvinta. V zápise dvojhlasu nazývame prvý hlas **soprán** a druhý **alt**. V ľudových piesňach sa často vyskytujú tieto druhy dvojhlasu, ktoré bývajú označené gitarovými značkami. V nasledujúcich ukážkach si priblížime najpoužívanejšie dvojhlasy v ľudových piesňach, teda:

rovnobežný (paralelný) – hlasy postupujú v rovnakých intervaloch jedným smerom (tercie alebo sexty),

rovný – hlasy postupujú v rôznych intervaloch jedným smerom (tercie aj sekty),

stranný – jeden hlas stojí a druhý postupuje.

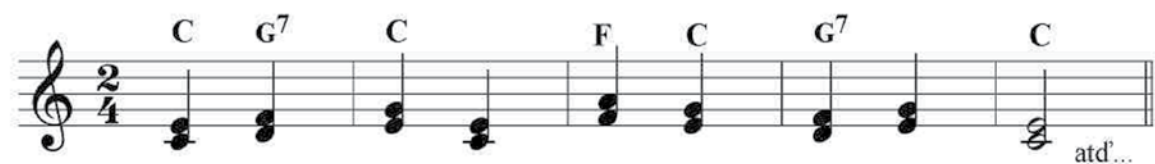
Ukážka č. 1 – zápis hlasov

Ukážka č. 2 – postup v terciách

Dobry večer, frajärečka moja...

ľudová

Ukážka č. 3 – postup v sextách

Keď má dievča dvadsať rôčkov...

ľudová

Keď hlasy postupujú len v terciách alebo sextách, teda v rovnakých intervaloch a jedným smerom, hovoríme tomu **rovnobežný (paralelný) postup**.

Ukážka č. 4 – postup v terciách aj sextách

V hornom konci bývam...

ľudová

Hlasom, ktoré postupujú v rôznych intervaloch a jedným smerom, hovoríme **rovný postup**.

Ukážka č. 5 – stranný postup

V tomto prípade jeden hlas stojí a druhý postupuje. Postupujúcim hlasom často býva **soprán**, zadržaným **alt**.

Šla Anička na sobáš...*ľudová***TVORENIE DRUHÉHO HLASU**

Ak máme zápis piesne len s prvým hlasom, druhý, teda alt, si musíme vytvoriť. Tvorenie tohto hlasu nie je len záležitosťou teórie, ale predovšetkým hudobného cítenia. Je veľa ľudí, ktorí nepoznajú noty, ale druhý hlas dokážu veľmi pekne zaspievať. Teoreticky možno druhý hlas vytvoriť takto:

Tónina C-dur

Ľudové piesne sa začínajú tónickým kvintakordom, ktorý má tóny c-e-g.

c: tónická prímá (základný tón),

e: tónická tercia,

g: tónická kvinta.

Ukážka č. 6

Soprán sa začína tónickou prímou, t. j. c², alt sextou e¹, čo je obrat tercie.

Šla Anička na sobáš...**Ukážka č. 7**

Ak by sme začali kvintou, vnikneme do tretieho hlasu.

Šla Anička na sobáš...**Ukážka č. 8**

V prípade, že začneme druhý hlas tónom a (tiež tercia), vnikneme do iného akordu aj tóniny, čo je chyba.

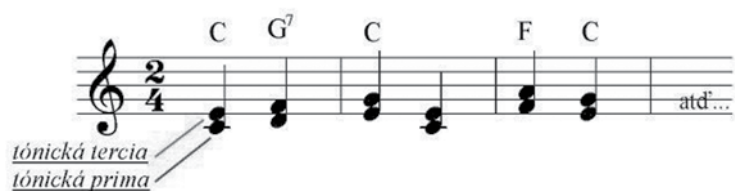
Šla Anička na sobáš...

Ukážka č. 9

Pieseň sa môže začať aj unisono, teda z jednohlasu, základným tónom c.

Slovenské mamičky*ľudová***Ukážka č. 10****Keby ja vedela...***ľudová***Ukážka č. 11**

Ak sa soprán začína tónickou terciou, tak alt sa začína od tónickej prímy.

Dobry večer, frajärečka...*ľudová***Ukážka č. 12**

Keď sa začína tónickou kvintou, druhý hlas sa začína od tónickej terciie.

V richtárovej studni...*ľudová***Ďalší postup pri tvorení druhého hlasu – altu:**

1. Zahráme a zapíšeme prvý hlas – soprán.
2. Ak máme dostatočné (hudobné) harmonické cítenie, nie je problém hneď hrať dvojhlas.
3. Ak sme v (hudobnom) harmonickom cítení slabší, odporúča sa najskôr melódiu zahrať v terciách alebo sextách (obrat intervalov). Pri tejto hre by sme už mali rozoznať, či dvojhlas obstojí alebo ho treba na niektorých miestach pozmeniť.

Ukážka č. 13 a, b, c

Šla Anička na sobáš...

ľudová

a) C G C G⁷ C
ne ob st o j í

b) C G F C G⁷ C
ob st o j í môže zostať ob st o j í

c) C G F C G⁷ C
Tento alt môžeme pokladať za najlepší

Ukážka č. 14 a, b, c

V záhradôčke pod okienkom...

ľudová

a) C G⁷ C G⁷ C F G⁷ C G⁷ C
ne ob st o j í

b) C G⁷ C G C F C G⁷ C
môže zostať môže zostať

c) C G C G F C G⁷ C
Tento alt môžeme pokladať za najlepší

* Všimnite si zmeny gitarových značiek, vyplývajúce zo zmeny altu.

Po prehraní týchto ukážok (alebo iných ľubovoľných príkladov) zistíme, že tvorenie druhého hlasu je založené najmä na (hudobnom) harmonickom cítení. Pri tvorení druhého hlasu (**altu**) sa odporúča zahrať viacero príkladov a potom si vybrať ten najlepší. Toto malé teoretické vysvetlenie by malo poslúžiť pri jeho zápise.

URČOVANIE AKORDOV

Pri tvorbe druhého hlasu určíme aj akordy, ktoré označíme gitarovými značkami. Akordy určujeme hraním dvojhlasu a basu tak, že podľa obsahu tónov v melódii, ktoré patria do určitého akordu, z tohto akordu v base hráme jeho základný tón.

Ak notáciu v basovom kľúči nepoznáme, na príklade ľudovej piesne Dobrý večer, frajáračka si vysvetlíme, ako ju môžeme určiť. Šípky ukazujú základný tón v base.

Dobrý večer, frajáračka moja...

ľudová

T D⁷ T S T D⁷ T

Prvý takt

- prvá doba, tóny c-e pochádzajú z toniky, preto C-akord, T = C,
- druhá doba, tóny d-f sú z dominantného septakordu, preto G⁷, D⁷ = G⁷

Druhý takt

- prvá aj druhá doba, tóny pochádzajú z toniky, preto v celom takte C-akord, T = C

Tretí takt

- prvá doba, tóny f-a sú zo subdominanty, preto F-akord, S = F
- druhá doba, tóny e-g patria do toniky, preto C-akord, T = C

Štvrtý takt

- všetky tóny pochádzajú z dominantného septakordu, preto G⁷-akord, D⁷ = G⁷

Piaty a šiesty takt

- tóny c-e predstavujú toniku, preto C-akord, T = C

Podľa predchádzajúceho vzoru upravíme pieseň V záhradôčke pod okienkom.

V záhradôčke pod okienkom

ľudová

T D T D S T D⁷ T

1. Opíšeme len prvý hlas (bez gitarových značiek).
2. Utvoríme druhý hlas.
3. Určujeme akordy a bas.
4. Skontrolujeme, či sme úlohu správne splnili.

Upozornenie: Pri určovaní akordov už vlastne harmonizujeme základný bas a pripravíme prvé kroky harmónie.

MELODICKÉ TÓNY

Melodické tóny vyplňajú melódiu medzi akordickými tónmi, nepatria teda do zaznievajúceho akordu. Keby sme pri určovaní akordov každý tón melódie pokladali za akordický, harmonická zložka by prevládala nad melodickou. Ak má byť pieseň plynulá, musia byť jej hlasy melodicky vedené.

Pri ľudových piesňach sa melodickými tónmi nebudeme podrobnejšie zaoberať, len ich na určitých miestach označíme hviezdičkou.

Ukážka č. 15

Nedaleko od Trenčína...

ľudová

Ukážka č. 16

Horenka, horenka, hora...

ľudová

Ukážka č. 17

V richtárovej studni...

ľudová

Tieto melodické tóny voláme prechodné. Prechádzajú smerom dole alebo hore. Vyskytujú sa v ľahkej dobe, výnimočne aj v ťažkej dobe.

Prechodný tón vyplní medzeru medzi akordickými tónmi rovnakého akordu alebo môže vyplniť medzeru medzi dvoma rôznymi akordmi.

Striedavé tóny, ktoré nastupujú na ľahkej dobe, vystriedajú akordické tóny hornej alebo spodnej sekundy. Tak ako prechodné, aj striedavé tóny môžu výnimočne nastúpiť na ťažkej dobe.

Ukážka č. 18

Čo to máš, má milá...

ľudová

Ukážka č. 19

Na tej našej Oravienke...

ľudová

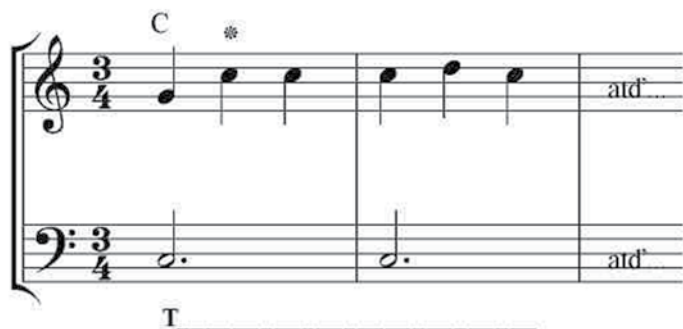
Upozornenie: Melodické tóny nepatria do akordu, preto s akordickými tónmi disonujú a ich súzvučie je neľubozvučné. Pri hre však zistíme, že tóny označené hviezdíčkou a $S^{6/4}$ nedisonujú, pretože pochádzajú zo subdominanty, ktorá má spoločný tón c s tonikou.

Následný akordický tón je súčasťou zaznievajúceho akordu, ktorý sa vyskytuje na ľahkej dobe po niektorom akordickom tóne. Postupuje vo väčších intervaloch ako predošlý a môže pokračovať hore aj dole.

Ukážka č. 20

Chalúpka v údolí...

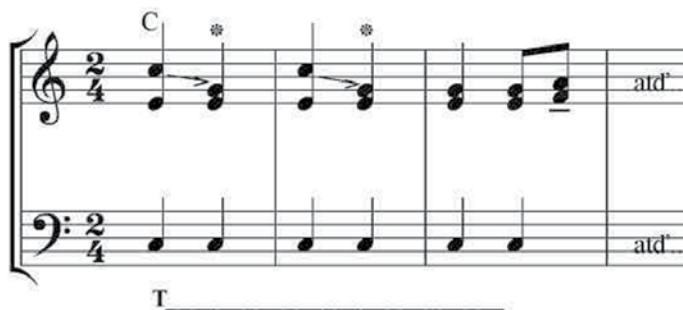
ľudová

Ukážka č. 21

Žalo dievča

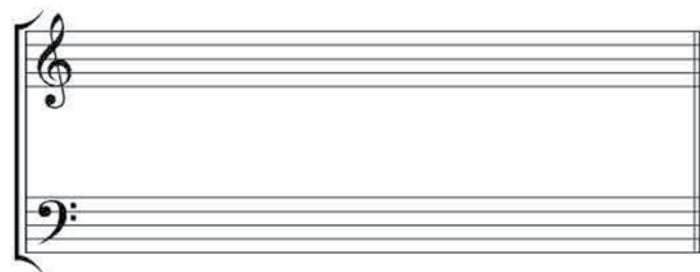
ľudová

NOTÁCIA HUSĽOVÉHO A BASOVÉHO KLÚČA

Pre harmonickú úpravu piesní budeme používať dvojité osnove husľového a basového kľúča.

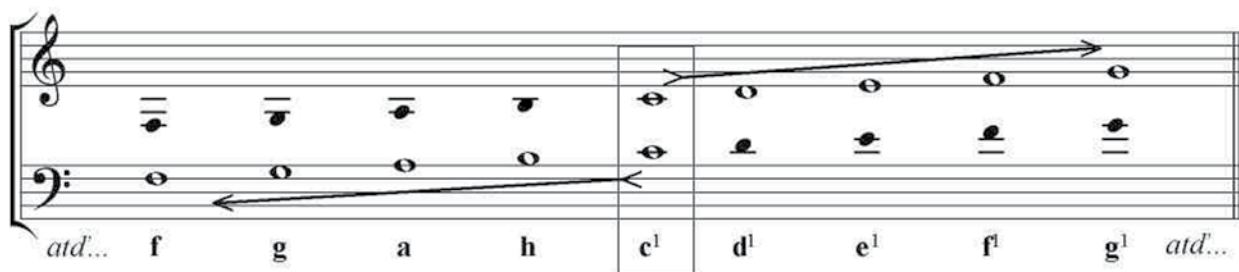
Ukážka č. 22

Ak nepoznáme notáciu v niektorom kľúči, poslúži táto malá ukážka.

Vieme, že tóny stúpajú a klesajú, preto aj noty píšeme smerom hore a dole. Začneme s notou c¹. Stúpaním vnikneme do husľového a klesaním do basového kľúča.

Ukážka č. 23

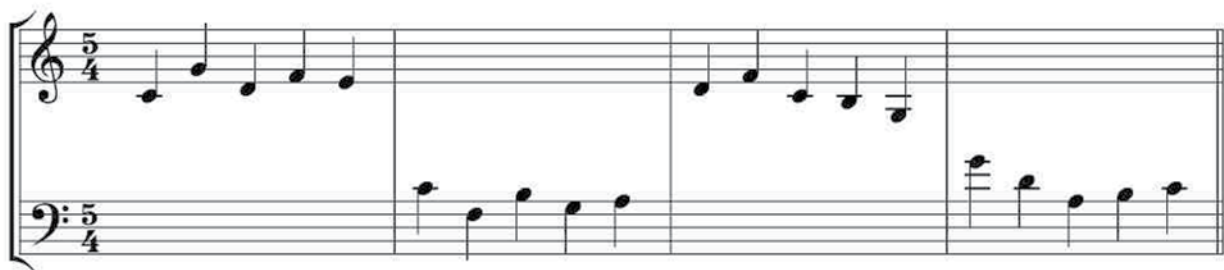
Dobre si všimnime, ako noty prechádzajú z jedného kľúča do druhého. V ukážke vidíme, že nota c^1 je na prvej pomocnej čiarke v jednom i druhom kľúči.

Drobné noty predstavujú tie isté tóny ako celé.

Upozornenie: Notové kľúče umožňujú využívať rozsah notovej osnovy bez priveľkého používania pomocných čiar.

Úloha

Podľa ukážky č. 23 prepíšeme noty z jedného kľúča do druhého tak, aby predstavovali tie isté tóny.

HARMONIZÁCIA DVOJHLASU A BASU

Prvé kroky harmónie dvojhlasu a basu sme začali už pri určovaní akordov a melodických tónov. V tejto harmónii sme v jednotlivých akordoch v base používali len základné tóny. Ak by sme však používali len základné tóny, nikdy by sme nedosiahli melodický bas. Preto musíme používať nielen všetky tóny z akordu, ale aj tóny neakordické, čiže melodické.

Tak ako melódia, hlavne jej soprán, je v určitom melodickom pohybe, tak vedený má byť aj bas.

Pre harmóniu dvojhlasu a basu používame určité osvedčené pravidlá – zásady harmónie, ktoré si tiež priblížime.

SCHÉMY A NOTOVÉ UKÁŽKY DVOJHLASU A BASU

Použitie v praxi:

Soprán s basom sa často používajú v **protipohybe**. Alt sa pohybuje v menších intervalových postupoch.

Schéma protipohybu hlasov:

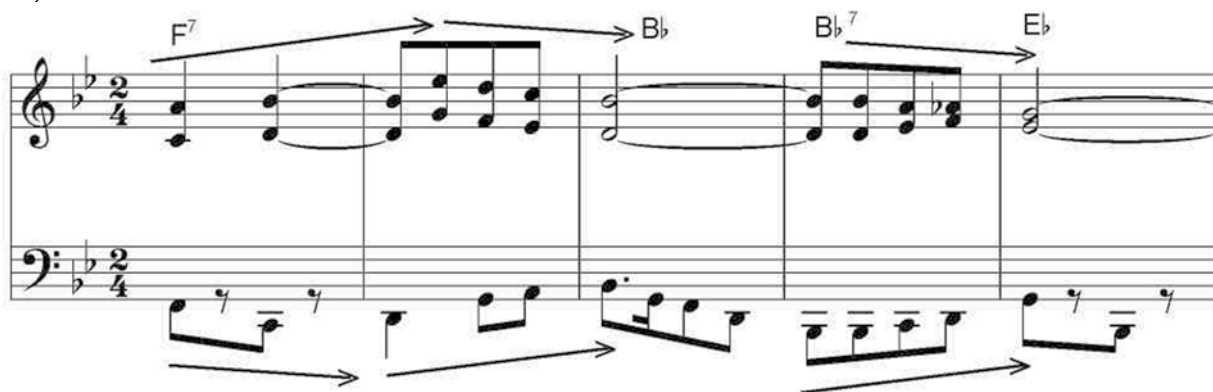

Ukážka č. 24 – notový protipohyb hlasov

Keď ku milej pôjdem

úryvok

K. Valečka

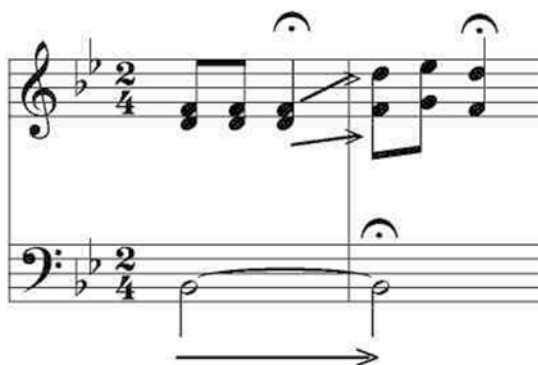
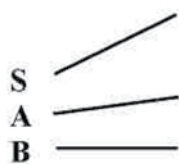
Stranný pohyb – soprán prudko stúpa a bas je zadržaný v jednej rovine.

Ukážka č. 25

Zapadá slniečko

Spracoval A. Hudec
ľudová

Schéma:

Soprán a alt postupujú v jednej rovine, bas je v pohybe.

Schéma:

Ukážka č. 26

Hájku, háječku

ľudová

HARMONIZOVANIE DVOJHLASU HLAVNÝMI KVINTAKORDMI A DOMINANTNÝM SEPTAKORDOM

V tomto prípade je v base vždy základný tón. Vhodným príkladom tejto harmónie sú ľudové piesne Dobrý večer, frajáračka a V záhradôčke pod okienkom.

Dobre si všimnime členenie melódie, ktorá je stále v pohybe a takmer na každej dobe je iný akord. Obidve melódie obsahujú len akordické tóny. Vďaka tomu stačilo použiť v base len základné tóny z jednotlivých akordov. Ďalej sme využili aj zásady vedenia basu z ukážok č. 24, 25 a 26. Ak by sme na niektorých miestach použili aj iný akordický tón, môžeme to harmonicky prehnať.

Príklad č. 2

Dobrý večer, frajáračka...

ľudová

Príklad č. 3

V záhradôčke pod okienkom...

ľudová

Hrubšie šípky ukazujú vedenie sopránu a basu. Záverečné dva takty môžeme vyplniť buď len akordickými tónmi, alebo akordickými spolu s melodickými. Melódia basu môže byť rôzna, len v rámci harmonických pravidiel.

Ukážka z príkladu č. 2

Len akordická výplň

Výplň aj s melodickými tónmi

T T6/4 T6 T D D6/

Ukážka z príkladu č. 3

Len akordická výplň

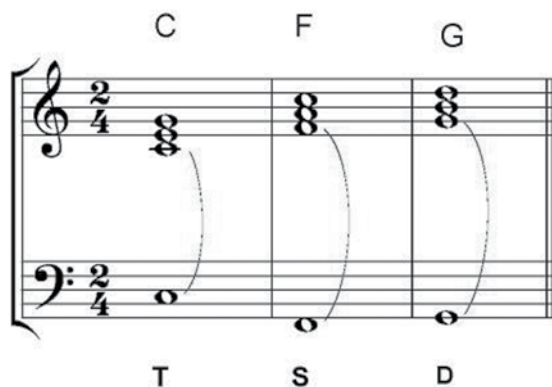
Výplň aj s melodickými tónmi

T T6 T T6/4 T T6/4 T T6/4

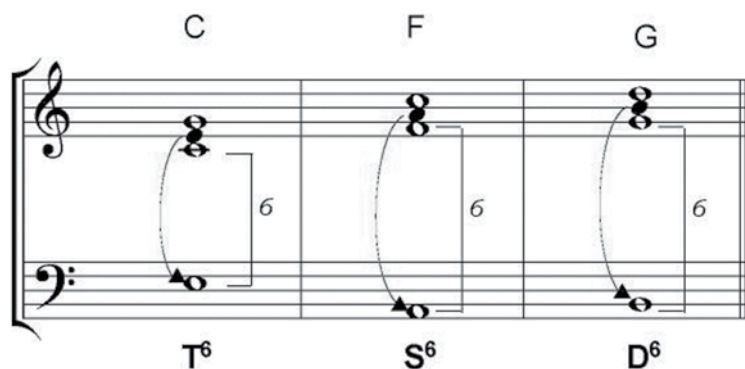
Ďalšiu zásadu v harmónii uplatňujeme pri dlhších tónoch v melodii, kde do basu dávame melodický pohyb, tak ako v ukážkach z príkladov č. 2 a 3., keď sme v base použili aj iný akordický tón, pri funkčných značkách sa objavili číslice. Tieto predstavujú nový druh a pomenovanie akordu. Kedy a za akých okolností môžeme v base použiť nové akordy a melodické tóny?

OBRATY KVINTAKORDOV T – S – D

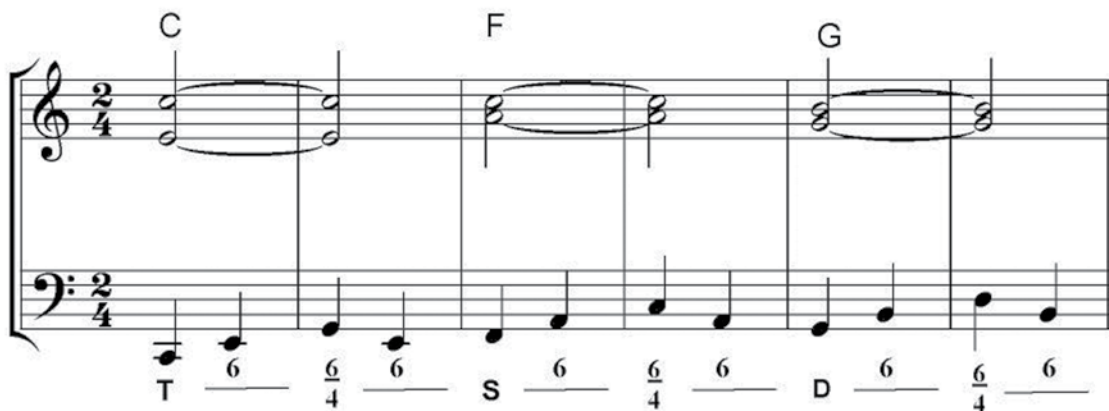
Dosiaľ sme v base používali iba základné tóny (okrem ukážok č. 24, 25, 26 a ukážok z príkladov č. 2 a 3).

Keď do basu dáme miesto základného tónu terciu, vznikne sextakord, ktorý je pomenovaný na základe intervalovej vzdialenosti medzi basom a základným tónom prvotvaru. Sextakord je prvý obrat kvintakordu. Označujeme ho číslom 6. Funkčnú značku má podľa kvintakordu, z ktorého vznikol: T⁶, S⁶, D⁶.

Sextakord sa často používa za kvintakordom alebo za kvartsextakordom (6/4) ako akordická výplň, alebo za niektorým melodickým tónom, pomocou ktorého tvoria basovú melódiu.

Vodorovné čiary pri funkčných značkách znamenajú rovnakú funkciu a číslice, ktorý tón z akordu je práve v base. Funkčná značka bez číslic (okrem dominantného septakordu) znamená, že v base je vždy základný tón akordu. Sextakord za melodickým tónom.

Upozornenie: Pri dominantnom septakorde je číslica, ktorá určuje septimu – okrajové tóny akordu (D7), a nie tón v base.

C F G

T — 6 S — 6 D — 6

Kvartsextakord je druhý obrat kvintakordu, v base má kvintu prvotvaru, označujeme ho zlomkom $6/4$. Funkčné označenie vychádza z kvintakordu, z ktorého vznikol. Pomenovaný je podľa intervalovej vzdialenosti tónov medzi basom – základným tónom – a terciou jeho prvotvaru.

Ukážka č. 27 – použitie sextakordu a kvartsextakordu v praxi

Vydala mamička...

Spracoval A. Hudec
ľudová

G C C F G C

D 6 $\frac{6}{4}$ D — 6 T — 6 T S — D 6 T

Ukážka je pretransponovaná z tóniny F-dur do tóniny C-dur a vidíme v nej, ako upravovateľ dosiahol pomocou sextakordov a kvartsextakordov melodický bas.

Pod dlhými tónmi melódie – prvý a piaty takt – protipohyb hlasov – **hrubšie** šípky.

Ukážka č. 28 harmonizovanie kvintakordmi

Vydala mamička...

ľudová

G C C F G C

D — T — T S — D — T —

V začiatkoch sa odporúča používať v base len základné tóny z akordov, teda harmonizovať melódiu kvintakordmi. Potom na vhodných miestach použijeme aj sextakordy, kvartsextakordy a prípadne melodické tóny túto metódu si povieme po vysvetlení dominantného septakordu.

Ak porovnáme a zahráme ukážky č. 27 a č. 28, zistíme značný rozdiel v harmónii basu.

DRUHÝ KVARTAKORDOV

Najpoužívanejším je **následný kvartsextakord** – nasleduje buď po kvintakorde,

Diagram illustrating the second quart chord (Druhý kvartakord) in 2/4 time, showing the progression of notes and fingerings for the C, F, and G chords.

The diagram shows three measures of music. The top staff is in treble clef (C4 to C5) and the bottom staff is in bass clef (C2 to C3). The time signature is 2/4.

- Measure 1 (C):** Treble clef has a whole note C4. Bass clef has a half note C2 and a half note E2.
- Measure 2 (F):** Treble clef has a whole note F4. Bass clef has a half note F2 and a half note A2.
- Measure 3 (G):** Treble clef has a whole note G4. Bass clef has a half note G2 and a half note B2.

Fingerings are indicated below the bass staff: T (Tuba) with 6/4, S (Soprano) with 6/4, and D (Drum) with 6/4.

alebo po sextakorde rovnakej funkcie.

Diagram illustrating the second quart chord (Druhý kvartakord) in 3/4 time, showing the progression of notes and fingerings for the C, F, and G chords.

The diagram shows three measures of music. The top staff is in treble clef (C4 to C5) and the bottom staff is in bass clef (C2 to C3). The time signature is 3/4.

- Measure 1 (C):** Treble clef has a whole note C4. Bass clef has a half note C2 and a quarter note E2.
- Measure 2 (F):** Treble clef has a whole note F4. Bass clef has a half note F2 and a quarter note A2.
- Measure 3 (G):** Treble clef has a whole note G4. Bass clef has a half note G2 and a quarter note B2.

Fingerings are indicated below the bass staff: T (Tuba) with 6 6/4, S (Soprano) with 6 6/4, and D (Drum) with 6 6/4.

V praxi sa **následný kvartsextakord** po kvintakorde používa v rytme polky alebo valčíka s príznačným sprievodom hlavne tam, kde melodické hlasy sú v jednej rovine, alebo pri dlhšom trvaní jedného akordu.

Ukážka č. 29

Načo mi je tá zahrádka

Spracoval A. Hudec
ľudová

Ukážka č. 30

Na Orave dobre

ľudová

Do tóniny C-dur pretransponované z akordeónovej úpravy Miroslava Jurčiho z tóniny G-dur

Následný kvartsextakord po sextakorde s kvintakordom postupne vyplňajú tóny kvintakordu. Táto kombinácia akordov umožňuje harmonicky spestriť melódiu a vytvoriť melodický bas. Často sa používajú pri dlhších melodických tónoch, asi tak ako v ukážke č. 27.

o autorovi

Karol Miškovský

Dychovej hudbe sa začal venovať v roku 1965 v mládežníckom dychovom orchestri pri Odbornom učilišti sklárskom v Lednických Rovniach. Po skončení učilišťa založil v rodnej obci Dohňany 20-členný mládežnícky dychový orchester, pre ktorý začal upravovať rôzne piesne. Neskôr sa stal vedúcim mládežníckeho dychového orchestra pri Strednom odbornom

strojárskom učilišti v Považskej Bystrici. Okrem praktickej činnosti sa venoval aj teórii. Napísal publikáciu Zborová škola pre detské a mládežnícke dychové orchestre. Vypracoval viacero metodických materiálov, ktoré používal na rôznych školeniach pre začínajúcich upravovateľov dychovej hudby. Popri výchove mladých dychovkárov sa venoval vlastnej tvorbe, vytvoril okolo 50 skladieb. V súčasnosti pripravuje materiál o harmónii a inštrumentácii cirkevných piesní.

úvaha

Úprava cirkevných piesní z kancionála

Medzi dychovkármí sa často diskutuje o tom, či cirkevné piesne inštrumentovať priamo z kancionála alebo najprv zjednodušiť harmóniu a potom ich inštrumentovať.

Harmónia v kancionáli je náročná a bežné amatérske dychové hudby ju nezvládnu, pretože harmonické prvky v kancionáli sú miestami príliš disonantné. Takúto úpravu je preto lepšie nehrať. Na druhej strane, ak sa rozhodneme harmóniu z kancionála zjednodušiť, neznehodnotí sa tým? Čo urobiť, ak sa objaví požiadavka zahrať v kostole napríklad pieseň Základ cirkvi, ktorej harmónia je príliš náročná a bohatá na disonanciu?

Aby mohli bežné amatérske dychové hudby cirkevnú pieseň zahrať, treba vytvoriť jednoduchú harmóniu pre dychovku. Je lepšie hrať jednoduchšie a dobre, ako kaziť bohatú organovú harmóniu.

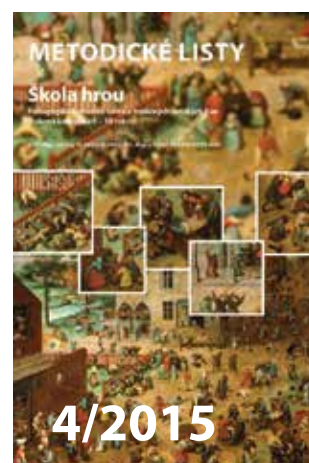

Jednoduchá harmónia pre dychovku

Postup:

1. Ak sa má spievať, soprán napíšeme do požadovanej tóniny vhodnej pre spev.
2. K sopránu vytvoríme druhý hlas v terciách a sextách, podľa akordu kvarta alebo kvinta. Vznikne tzv. ľudový dvojhlas, ktorý je vhodný pre spev.
3. Dvojhlas označíme gitarovými akordovými značkami.
4. Bas naznačíme drobnými notami podľa akordických značiek (použijeme obyčajnú ceruzku). Najskôr zapíšeme základné tóny z akordov. Potom ich prehráme, aby sme zistili, či je to správne. Pod bas napíšeme funkčné značky, tým dosiahneme prehľad o akordoch.
5. Na vhodných miestach, najmä tam, kde dva akordy môžu mať bas spoločný, zmeníme základný bas. Držíme sa pravidla, že keď melódia má pohyb, bas môže stáť a opačne. Protipohybom melódie k basu vzniká harmónia dvojhlasu a basu.
6. Sprievodné hlasy pre sprievodné nástroje upravíme podľa pravidla prísneho spojenia a vložíme medzi dvojhlas a bas. Harmónia má byť založená na T-S-D-D7, II. stupni a mimotonálnom septakorde.

PREDPLATNÉ

NÁRODNÁ
OSVETA

Vážení priatelia kultúry a osvetu,

Národné osvetové centrum, ako odborné-metodické pracovisko pre kultúrno-osvetovú činnosť, vzdelávanie zamestnancov a dobrovoľných pracovníkov v kultúre, naplňa svoje poslanie aj novou podobou periodika Národná osveta.

V roku 2018 vychádza štyrikrát do roka, každé číslo na 48 stranách.

Súčasťou Národnej osvetu sú odborné metodické listy z oblasti kultúrno-osvetovej činnosti. Cena jedného výtlačku s poštovým a balným je 5,00 €. Výtlačok bude doručený na základe záväznej objednávky.

Pri objednávke celoročného predplatného je cena výhodnejšia, celkovo za štyri čísla v roku 2018 je to suma 15,00 €.

MOŽNOSTI OBJEDNANIA PREDPLATNÉHO:

zaslaním vyplneného objednávkového lístka

- poštou na adresu: **Národné osvetové centrum – Národná osveta**
Námestie SNP 12
812 34 Bratislava 1
- elektronicky na adresu: zuzana.rackova@nocka.sk

OBJEDNÁVKOVÝ LÍSTOK

Objednávam/objednávame si ročné predplatné časopisu Národná osveta za zvýhodnenú cenu 15 eur.

Meno a priezvisko alebo názov inštitúcie:

Ulica:

Mesto a PSČ:

E-mail:

Telefón:

Spôsob platby ☐ poukážka

☐ faktúra, IČO/DIČO

Dátum..... Podpis.....

Európske motto roka: Kde sa

ZHOVÁRALA SA: ZUZANA RAČKOVÁ ■ FOTO: MARIE KUKULOVÁ STAROVECKÁ

V európskom priestore vždy fungovala kultúrna výmena medzi národmi. Ukázať širokej verejnosti, ako sme sa navzájom ovplyvňovali, čo máme spoločné, a zároveň predstaviť regionálne a miestne rozmanitosti a tak zjednotiť Európu na úrovni kultúry, je cieľom Európskeho roka kultúrneho dedičstva. Oficiálne bol otvorený 7. a 8. decembra v Miláne za prítomnosti významných európskych osobností. Slávnostnému ceremonálu predchádzalo stretnutie národných koordinátorov, ktorí sa navzájom informovali o tom, ako konkrétne je poňatý Európsky rok kultúrneho dedičstva v tej-ktorej krajine. Slovensko na ňom zastupovala národná koordinátorka Ing. arch. Zuzana Ondrejková, PhD., riaditeľka odboru ochrany pamiatkového fondu ministerstva kultúry.

Európsky rok kultúrneho dedičstva je tu, ako ho môžeme využiť a čo pozitívne môže priniesť?

Je to jedinečná príležitosť pre európsku kultúru. Už roky zaznamenávame znižovanie finančných prostriedkov na kultúru. Nie je to len problém Slovenska, deje sa tak v celoeurópskom kontexte. Kultúre sa peniaze škrtia najjednoduchšie, tam to jednotlivé štáty bolí najmenej. Veríme, že Európsky rok kultúrneho dedičstva bude mať pozitívny dosah aj v tejto oblasti a bude to argumentačná báza na rôznych politických úrovniach – Európskej únii, štátnej, regionálnej a lokálnej, aby na kultúru išlo viac finančných prostriedkov. To je prvý, veľmi praktický bod. Hlavným cieľom Európskeho roka kultúrneho dedičstva však je zjednotiť Európu na úrovni kultúry. Ukázať kultúru v novom svetle celej verejnosti, nie iba tým, ktorí sa o ňu štandardne zaujímajú, a upozorniť na to, čo máme ako Európania spoločné. V európskom priestore vždy fungovala kultúrna výmena medzi národmi. Veď na Slovensku máme diela talianskych architektov a Slováci zas tvorili architektúru v Rakúsku či Nemecku. Máme tu rôzne umenie, ktoré je v podstate medzinárodné. Naša história sa vzájomne prelína a máme veľa spoločného. Napríklad keď si zoberieme Veľkú Moravu, tú máme spoločnú s Českou republikou, s časťou Maďarskej republiky. Európa prešla veľmi búrlivým vývojom, ktorý

zachoval veľa spoločného, ale keďže sa často menili hranice, zároveň bolo veľa rozdeleného. Vo svete a aj v Európe je momentálne napätie, preto sa Európska únia rozhodla hľadať to, čo nás spája, a poukázať na to. A kultúra nás všetkých spája.

Oficiálne bol Európsky rok kultúrneho dedičstva otvorený začiatkom decembra v Miláne, slovenské médiá, tlač, rozhlas ani televízia však o tejto udalosti nepriniesli žiadne informácie. Čo sa tam teda vlastne dialo?

Všetko, čo sa odohralo v Miláne, vnímam ako veľké dvíhanie povedomia o európskej príslušnosti. Otvorenie bolo vo veľkom štýle a zúčastnilo sa na ňom množstvo významných ľudí. Prihovory predsedu Európskej komisie Jeanu-Clauda Junckera či eurokomisára pre kultúru Tibora Navrácsicsa ma chytili za srdce. Keď hovorili o význame nášho kultúrneho dedičstva, potrebe budovania pocitu spolupatričnosti k Európe a význame kultúry, ktorá nás spája, mala som až zimomriavky. V Miláne sa hovorilo o európskej kultúre v jej celoeurópskych medziach, kultúrna pýcha jednotlivých krajín a regiónov tu bola zasadená do európskeho kontextu. Silným zážitkom bolo aj vystúpenie šiestich mladých ľudí, ktorí hovorili o tom, ako sa dostali ku kultúre a ako ju vnímajú. Najviac ma oslovilo vystúpenie sedemnásťročnej Nemky. Rozprávaním o svojom stredoškolskom projekte, v rámci

ktorého spracovala denník chlapca v jej veku, ktorý zažil druhú svetovú vojnu, dokázala sprostredkovať, ako hlboko sa jej toto svedectvo dotklo. Na dôležitosť zachovávanía kultúrneho dedičstva aj v takej oblasti, akou je gastronómia, upozornil šéfkuchár pochádzajúci z Nemecka, ktorý žije vo Švédsku a navštevuje rôzne krajiny. Pri návšteve Portugalska si v jednej malej dedinke chcel dať lokálne jedlo, ale nepodarilo sa mu to. Menu bolo globalizované. Apeloval preto, aby sme si chránili naše lokálne špecifiká.

Ako sa na Európsky rok kultúrneho dedičstva pripravovalo ministerstvo kultúry a váš odbor?

Prípravy na európskej úrovni trvali viac ako rok. Počas tohto obdobia sa stretávali národní koordinátori so zástupcami Európskej únie. U nás Európsky rok kultúrneho dedičstva otvoril už 27. novembra 2017 minister kultúry Marek Maďarič počas vyhlásenia výsledkov 12. ročníka súťaže Fénix – Kultúrna pamiatka roka 2016. Na slávnostnom ceremoniáli sa zúčastnili zástupcovia inštitúcií, ktoré sa zapoja do Európskeho roka kultúry u nás na Slovensku. Samotné ministerstvo kultúry pripravuje aj veľké podujatie s názvom Oživovanie slovenských hradov. Uskutoční sa koncom februára a začiatkom marca vo Dvorane Ministerstva kultúry SR a okrem výstavy sa bude konať aj odborná konferencia, na ktorej zhodnotíme uplynulých šesť rokov

minulosť spája s budúcnosťou

dotačného systému 1.4 – záchrana torzálnej architektúry pomocou nezamestnaných. Pozvaní sú aj hostia zo zahraničia. Už teraz sa teším na závery, ktoré z konferencie vyplynú.

Aký vplyv má kultúrne dedičstvo na našu súčasnosť a čo znamená pre našu budúcnosť?

Táto otázka je postavená vlastne na základnej myšlienke Európskeho roku kultúrneho dedičstva, ktorého mottom je: Kde sa minulosť stretáva s budúcnosťou. Ako povedal aj eurokomisár pre kultúru Navracsics: Viac ako spomienka na našu minulosť je európske kultúrne dedičstvo kľúčom k našej budúcnosti. Kultúrne dedičstvo, najmä to hmotné, sa často vníma ako niečo staré, čo nám už vlastne nemá veľmi čo povedať, ale to nie je pravda. Kultúrne dedičstvo je

živé a vzniká z toho, čo robia ľudia, ako žijú, čo prežívajú a čo robia preto, aby prežili, vrátane napríklad toho, čo varia. Tak sú súčasťou nášho kultúrneho dedičstva napríklad aj bryndzové halušky. Stále ich máme radi a stále sa nimi prezentujeme. To je naše kulinárske dedičstvo. Máme tiež stavebné dedičstvo, mali sme úžasných kamenárov, štukárov, remeselníkov, ktorí nám zanechali niečo hmotné. A my sa teraz máme o to starať. Ale môžeme mať napríklad nových kamenárov, ktorí dokážu urobiť nové úžasné diela. Takisto keď si zoberieme tanec. Máme Lúčnicu, máme SEUK, ale okrem toho máme aj živú kultúru v obciach. A okrem toho máme aj babičky, ktoré udržiavajú kroj pre svoje vnučky, aby sa v ňom mohli ukázať na majálese v celej paráde, tak ako

pred nimi ich babičky a prababičky. To je krásne živé kultúrne dedičstvo. A o tom to je, o tom pocite a vedomí, že to všetko robili naši predkovia a robíme to aj my. Pozrime sa, aký veľký je momentálne záujem o folk vo všetkých jeho podobách a ako je v móde. Minulosť sa stretáva so súčasnosťou, keď si kúpime tričko, na ktorom je motív z Liptova, z Važca, alebo vyšívanú stuhu ako opasok. A robíme to preto, že nám to stále niečo hovorí – je to v našej krvi a genoch.

Podľa deklarácie Národnej rady SR sú jednotlivé druhy a časti kultúrneho dedičstva rovnocenné a tvoria neoddeliteľnú súčasť kultúrneho dedičstva Európy a celého ľudstva. Je to podľa vás tak aj v praxi? Dá sa porovnať

pozornosť venovaná ochrane hmotného kultúrneho dedičstva s tou, ktorá je venovaná ochrane nehmotného kultúrneho dedičstva?

Vzhľadom na to, že ide o dve odlišné témy a aj prístupy k nim sú rozličné, je veľmi ťažké porovnať napríklad tanec ako nehmotné kultúrne dedičstvo s obnovou hmotného kultúrneho dedičstva, ktoré predstavujú objekty. Napríklad obnova Dómu svätého Martina je neporovnateľná s tým, aby sa udržala tradícia trebárs v tancovaní. Oboje je veľmi dôležité, lebo jedno aj druhé je súčasťou nášho kultúrneho dedičstva, našej identity. Ale tie cieľové skupiny, ktoré sa zaujímajú o jedno, sa nemusia zaujímať aj o druhé.

Vedeli by ste porovnať, o čo je z hľadiska verejnosti väčší záujem?

Minulý rok boli zverejnené výsledky sociologického výskumu spotreby kultúry (realizoval ho odbor výskumu a štatistiky Národného osvetového centra – pozn. red.), ktorý ma prekvapil. Podľa neho za posledných dvanásť mesiacov najviac ľudí navštívilo na prvom mieste diskotéky a tanečné zábavy, na druhom mieste kino a hneď na treťom mieste kultúrne pamiatky.

Aký ohlas má udeľovanie ceny Fénix? Zlepšuje sa vďaka nej prístup vlastníkov pamiatok k ich obnove a reštaurovaníu?

Fénix je taký Oscar v oblasti obnovy pamiatkového fondu a tí, ktorí ocenenie získajú, si ho veľmi vážia. Vlastník, ktorý prejde celou tortúrou spojenou s obnovou pamiatok, získava týmto ocenením akýsi certifikát, že to urobil dobre. Okrem finančnej odmeny a krásnej sošky získava aj satisfakciu v podobe dobrého pocitu, že jeho snahu a prácu si niekto všimol a reálne ocenil. Na druhej strane mám pocit, že keď sa vlastník púšťa do obnovy národnej kultúrnej pamiatky, jeho motívom nie je práve získanie Fénixa, skôr chce pamiatku nejako využívať, či už ju prenajímať, alebo tam bývať, alebo čokoľvek iné. V prvom rade mu ide

o to, aby bola funkčná. Málomktorý vlastník sa púšťa do obnovy s tým, že si povie: idem urobiť všetko najlepšie, ako môžem. Väčšina do toho ide skôr s obavou, že sa budú musieť neustále hádať s pamiatkarmi. Tí, ktorí pochopia, že pamiatkari nie sú nepriateľmi, ale sú na to, aby im pomohli urobiť obnovu dobre, spoluprácu napokon ocenia.

Je vhodnou cestou záchrany hmotného kultúrneho dedičstva (kaštiel, hrady, meštianske domy) ich využitie na komerčné účely (hotely, reštaurácie, kaviarne)?

Pamiatka, pokiaľ nie je živá a nevyužíva sa, nemá zmysel, ktorý má mať, a neplní ani svoj účel. Nie každá pamiatka je vhodná na to, aby slúžila na expozície alebo ako múzeum, čím nechcem povedať, že vtedy nie je živá. Máme niektoré veľmi živé galérie a múzeá, na ktoré som veľmi hrdá. Dôležitá je miera. Žiaľ, niekedy sa stáva, že investor presiahne mieru toho, čo konkrétna pamiatka dokáže uniesť, a snaží sa z nej vydolovať maximum, dokonca viac, ako je schopná ponúknuť. Vtedy nastáva problém a pamiatka je svojou novou funkciou skôr znehodnotená. Na to, aby sa takéto veci nediali, by sme potrebovali osvietených investorov. Lenže osvietení investor sa zjaví málokedy. Preto potrebujeme mechanizmy, vďaka ktorým dospejeme ku konsenzu a pamiatky budú aj obnovené, aj živé. Investor, ktorý chce komunikovať, lebo je aj veľa takých, čo nechcú, dokáže spolu s pamiatkovým úradom a projektantom nájsť mieru tak, aby obnova pamiatku nezabila, ale pozdvihla. Máme veľa prípadov, keď sa pamiatka využila novým spôsobom – primerane, nie príliš veľa – a vďaka zachovaniu svojej autenticity láka množstvo ľudí, ktorí sú ochotní za jej návštevu aj zaplatiť, takže je nakoniec rentabilná. A máme aj prípady, keď to investor prehnal – chcel z pamiatky získať viac, ako bola schopná poskytnúť, a doplatil na to nezaujmom ľudí. Cestou podľa mňa je nájdenie správnej miery medzi zachovaním historickej autenticity a využitím pamiatky pre súčasné potreby.

Pozitívna motivácia je veľmi dôležitá, viete preto uviesť nejaké príklady, kedy obnova dopadla dobre?

Hneď za rohom ministerstva kultúry je meštiansky Rómerov dom, ktorý bol dlho mŕtv. Odkedy ho má v prenájme nezisková organizácia Národný Trust, začína sa oživovať a prinieslo to veľmi pozitívny ohlas. Viacero pozitívnych príkladov by sa našlo v Banskej Štiavnici. Využiť potenciál domu na Trojičnom námestí v Banskej Štiavnici sa podarilo aj rodine, ktorá si ho kúpila. Pôvodne začínali len s kaviarňou a dnes už je v dome aj penzión. Podobne sa niekoľkým majiteľom podarilo postupne poopravovať niekoľko baníckych domčekov nielen v Štiavnici, ale aj v jej okolí. Jeden takýto domček v Štiavnických Baniach získal dokonca minulý rok Fénixa. Veľmi ma teší aj pozitívny posun v prípade kaštiela v Moravanoch. Kaštieľ sa nedávno ujal nový vlastník, ktorý tam plánuje urobiť umelecké centrum a z komunikácie s ním viem, že to pôjde dobrou cestou.

Nie je nedostatok osvietených investorov spôsobený aj tým, že mnohí vlastníci dostatočne nepoznajú naše kultúrne dedičstvo?

To je veľká téma súvisiaca s násilným pretrhnutím kontinuity vlastníctva zoštatnením pamiatok. Veľa ľudí, ktorí vlastnili pamiatky a mali k nim prirodzený citový vzťah, o ne prišlo. Keď dom, kaštieľ či iná pamiatka nemá konkrétnoho vlastníka, ktorého babička a dedko v tam žili, jeho deti a deti jeho detí tam budú žiť, tak sa automaticky stráca citový vzťah. A práve na citovom vzťahu je založená celá kultúra, celé kultúrne dedičstvo. Jediné, čo nám ostáva, je obnoviť ten citový vzťah a budovať povedomie o kultúrnom dedičstve už v malých deťoch ukazovaním toho, čo tu máme. Všetci hovoria: v Taliansku je to, v Nemecku ono a v Španielsku zasa to, a pritom možno nevedia, že v susednej dedine je niečo úžasné od talianskeho majstra. Veď aké úžasné

veci ponachádzali reštaurátori na Nitrianskom hrade alebo v kostole v Štítniku... Na Slovensku máme obrovské kultúrne bohatstvo, ale vieme o ňom málo. Často nevieme, čo máme v susednej dedine. Teraz bola v Slovenskej národnej galérii výstava majstra z Okoličného. Okoličné je malá dedinka na Liptove, v ktorej je úžasný kláštor s úžasnými dielami. Ale kto o tom vie? Kto tam chodí? Keby to galéria neurobila, kto by vedel, že sa tam dá ísť na také niečo pozrieť? A to ma opäť vracia k Európskemu roku kultúrneho dedičstva: je to príležitosť budovať povedomie, ktoré by sa u nás malo budovať a zvyšovať. Verím, že keď ľudia uvidia krásu, ktorú tu máme, tak nepovedia iba to štandardné: kto sa o to bude starať, ale povedia si: naozaj tu máme niečo, na čo môžeme byť patrične hrdí, s čím sa môžeme stotožniť a čo môžeme ukázať svojim deťom aj deťom svojich detí. To je to, čo by sa malo diať.

O kultúrnej vyspelosti spoločnosti svedčí aj to, akým témam sa venujú mienkotvorné médiá. Nie je problém s budovaním povedomia o kultúrnom dedičstve spojený aj s postojom slovenských médií, ktoré, ako sme už spomínali, neinformovali ani o otvorení Európskeho roka kultúrneho dedičstva?

Vieme, že médiá sa snažia prinášať predovšetkým senzácie, respektíve škandály, a o správy, ktoré by ľudí motivovali k pozitívnym činom, záujem nemajú. Viem to aj z vlastnej skúsenosti. Hoci sa ministerstvo kultúry snaží komunikovať veľa správ a udalostí, o tieto informácie nie je záujem. Ako príklad môžem uviesť, že minulý rok sa v súvislosti s udeľovaním ceny Fénix zo všetkého, čo sa odohralo, do médií dostala iba informácia, že ľuďom v obci, ktorá získala cenu za reštaurovanie kostola, sa nepáči, ako je to urobené. Priniesli tak iba konflikt medzi obcou a cirkvou, ktorá kostol obnovila. To, že sa Miláno nedostalo do našich médií, ma mrzí, ale máme prislúbenú spoluprácu s RTVS, takže verím, že Európsky rok kultúrneho dedičstva bude napokon viditeľný.

Ste špecialistkou predovšetkým na hmotné kultúrne dedičstvo, odborne ste sa venovali najmä obnove hradov. Aký je súčasný stav obnovy hradov na Slovensku?

Dá sa povedať, že v konzervácii hradných ruín sme európskym lídrom a viaceré krajiny nám závidia množstvo kvalitnej práce, ktorá sa v poslednom čase vykonala pri konzervácii hradov. Právom môžeme byť hrdí aj na množstvo veľmi kvalitných ľudí a odborníkov na stredovekú fortifikačnú architektúru, ktorí sú na vysokej európskej úrovni. Na druhej strane boli niektoré autentické a zaujímavé hrady v minulosti nenávratne poškodené ťažkými betonážami a v súčasnosti tzv. sklárskymi intervenciami. Našťastie, v poslednom čase bolo negatívnych zásahov veľmi málo. Samozrejme, tak ako všade, sú aj problémy s financiami, ale čo sa týka obnovy hradnej architektúry, Slovensko má veľmi dobre nastavený smer.

Európsky rok kultúrneho dedičstva má odpovedať aj na nasledujúce otázky:

- 1. Ako môžeme lepšie chrániť európske dedičstvo?**
 - 2. Ako môžeme zvýšiť povedomie o výhodách, ktoré nám kultúrne dedičstvo prináša?**
 - 3. Ako môžeme pomôcť jeho obnove?**
 - 4. Aký význam má pre zvelaďovanie kultúrneho dedičstva spolupráca miest a regiónov, na ktorú kladie v súčasnosti Európska únia taký dôraz?**
- Ako by ste na tieto otázky odpovedali vy?**

To sú v podstate základné myšlienky, ako sa uchytia v jednotlivých krajinách, to už záleží na tých krajinách.

1. Teraz, 13. decembra, vláda schválila novú stratégiu ochrany pamiatkového fondu, v ktorej sú relatívne veľké zmeny týkajúce sa financovania, organizovania štátnych štruktúr aj vlastníkov. Verím, že keď začneme naplňovať túto stratégiu, dôjde

k pozitívnym zmenám a európske dedičstvo budeme chrániť lepšie.

2. Nám sa zatiaľ osvedčilo vzájomné komunikovanie pozitívnych príkladov. Najefektívnejšie to funguje napríklad pri obnove hradov, kde je komunikácia medzi jednotlivými vlastníckymi alebo združeniami, ktoré sa starajú o hrady, veľmi živá, a keď niečo niekde dobre funguje, tak si to medzi sebou automaticky posúvajú. Zjednodušene: najlepšie, keď niekto povie susedovi o tom, ako sa mu podarilo vynájsť koleso.

3. Tak, že budeme robiť pravidelnú údržbu a nebudeme čakať, kým sa nám kultúrne dedičstvo zosype na hlavu. To však záleží na každom jednom vlastníckovi. Stačí obyčajný sedliacky rozum, ktorý hovorí, že keď niečo mám, tak sa musím o to starať – sledovať, či je rína vyčistená, či mi niekde nezateká, či nemám diery na streche. Každodennými malými aktivitami môže predísť tomu, aby sa ocitol pred gigantickým problémom, ktorý sa nedá zvládnuť bez niekoľko desaťtisícovej dotácie. Veľkou pomocou pri drobných úpravách je projekt Pamiatkového úradu SR Pro monumenta, ktorý pomáha vlastníkom s drobnými opravami a učí ich, ako ich robiť. V autách so sebou vozia napríklad nasekané šindle, a keď prídu k niekomu, kto má šindľovú strechu a tá trochu tečie, tak tie tri-štyri šindle vymenia. Takisto vedú urobiť drobné klampiarske práce a naučia ich aj vlastníkov. Na Slovensku sme momentálne vo fáze, keď musíme ľudí upozorňovať, aby sa o to, čo je ich, starali. Treba začať takýmito drobnými krokmi, ktoré zamedzia chátraniu pamiatok. Tie pamiatky, ktoré už v zlom stave sú, treba opatrne, veľmi pozorne a zmysluplne obnovovať, aby sa nepchali peniaze do zbytočných zásahov, ale aby sa cielene saturovalo, kde je najväčší problém. Nepôjde to zo dňa na deň, ale postupne sa nám takto podarí dostať kultúrne dedičstvo do lepšieho stavu.

4. Toto je praktická záležitosť. Momentálne funguje množstvo cezhraničných spoluprác vo forme finančnej podpory. Na jednej strane je spolupráca síce neraz vynútená

podmienkami dotačných programov, ale na druhej strane má veľké výhody, lebo mnohé organizácie, inštitúcie a mestá si nájdu partnerov, ktorí majú podobné, ak nie rovnaké problémy, a vedú si navzájom poradiť. Nehovoriac o tom, že tieto partnerstvá produkujú množstvo príležitostí, kontaktov a dobrých vzťahov, ktoré zabezpečujú udržateľnosť spolupráce aj na iných úrovniach.

Národné osvetové centrum malo leví podiel na príprave portálu Slovakiana, ktorý sprístupňuje verejnosti kultúrne dedičstvo v zdigitalizovanej podobe, a je národným koordinátorom pre sprostredkovanie zdigitalizovaných objektov na portál európskeho kultúrneho dedičstva Europeana. Prečo je digitalizácia kultúrneho dedičstva dôležitá?

Keď už sa digitalizácia v takom veľkom meradle urobila, bolo by hlúpe nevyužiť možnosti, ktoré vďaka nej vznikli. Keď to hodnotím z pohľadu architektky, zdigitalizované materiály vieme sekundárne používať na ďalšie spracovanie pre projekčnú, výskumnú a dokumentačnú činnosť ostatných disciplín vstupujúcich do procesu obnovy kultúrneho dedičstva alebo prezentácie. Digitalizácia je dôležitá, ale dôležitejšie je venovať sa originálu.

Ing. arch. Zuzana Ondrejková, PhD. (31) pochádza z Liptovských Sliačov. Už počas štúdia architektúry na Slovenskej technickej univerzite sa špecializovala na obnovu pamiatok. Po skončení školy pracovala ako projektantka, neskôr absolvovala doktorandské štúdium, ktoré ukončila dizertačnou prácou *Obnova hradov na území Slovenska*. V súčasnosti je riaditeľkou odboru ochrany pamiatkového fondu na sekcii kultúrneho dedičstva Ministerstva kultúry Slovenskej republiky a národnou koordinátorkou Európskeho roka kultúrneho dedičstva.

Vráťme sa ešte raz k Milánu. Ako ste spomínali, veľmi vás zaujalo rozprávanie šiestich Európanov o tom, ako sa dostali ku kultúre. Ako ste sa ku kultúre a histórii dostali vy?

Bola to veselá cesta, ktorá sa začala, keď som mame ako malé dieťa povedala, že budem maliarkou. Zareagovala slovami: V žiadnom prípade. O čosi neskôr som oznámila, že teda budem archeologičkou. A mama opäť: V žiadnom prípade. No a napokon v puberte, keď už treba mať tieto veci trochu ujasnené, som vyhlásila: Maminka, budem architektkou. Nedáš s tým pokoj?! spýtala sa a ja som odpovedala, že nie. Tak ma teda prihlásila na výtvarnú, potom som sa dostala na architektúru,

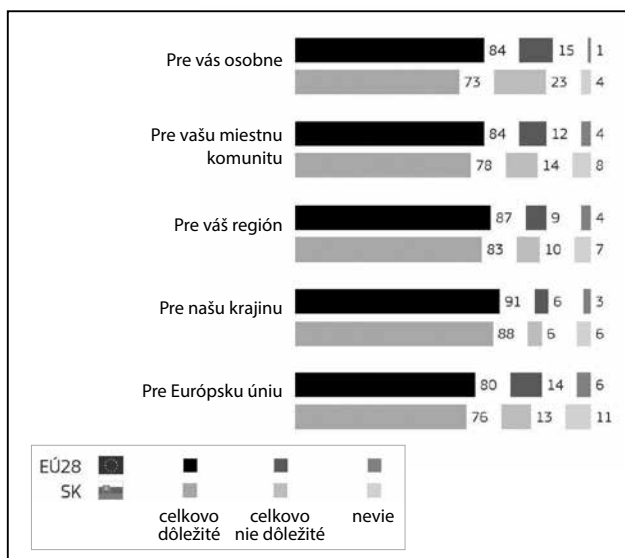
a keď sa s tým rodičia už zmierili, tak som si voči nim splnila oznamovaciu povinnosť a oznámila, že ako architektka budem špecialistkou na ochranu pamiatok. Takže som na fakulte architektúry vyštudovala obnovu pamiatok a v rámci štúdia aj mimo neho som sa venovala kultúrnym záležitostiam. Po skončení školy som pracovala ako projektantka – projektovala som aj nové stavby, ale potom bola vypísaná súťaž na obnovu Spišského hradu, do ktorej sme sa s mojím vtedajším projekčným kolektívom prihlásili a skončili sme tretí. Vďaka tomu som sa dostala do kontaktu s členmi poroty a jedna z nich sa ma opýtala, či nemám záujem urobiť si doktorát z oblasti ochrany pamiatkového fondu.

Tam sa moja cesta spečatila. Ako doktorandka som sa tri roky venovala nielen pedagogickej činnosti, čo je povinnosťou každého doktoranda, ale aj výskumu v oblasti obnovy, špeciálne hradnej architektúry u nás. Vďaka tomu som získala množstvo kontaktov s pamiatkarmi, výskumníkmi a projektantmi nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí. Nedlho po ukončení doktorandských štúdií bolo vypísané výberové konanie na miesto riaditeľky odboru pamiatkovej ochrany. Upozornil ma na to jeden profesor z fakulty architektúry s tým, aby som sa prihlásila, keďže podľa neho by to vzhľadom na moju špecializáciu bolo pre mňa adekvátne pôsobisko.

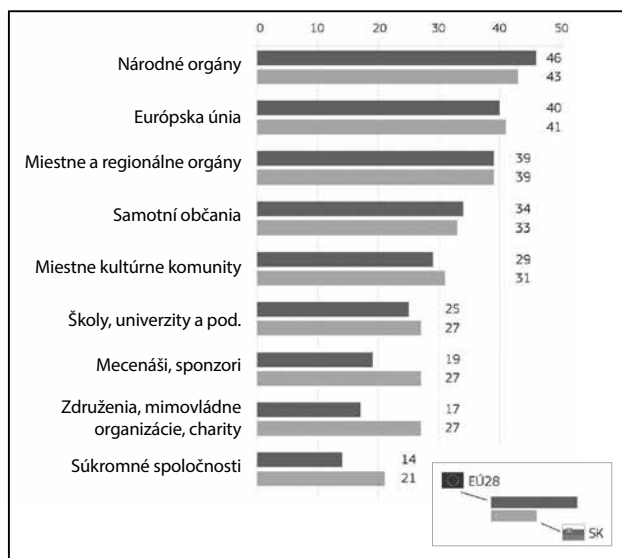
Európania a kultúrne dedičstvo

Aký je vzťah Európanov ku kultúrnemu dedičstvu, skúmal aj zvláštny Eurobarometer v septembri a októbri 2017. Od 23. septembra do 2. októbra sa v rámci celej dvadsaťosmičky pre účely výskumu uskutočnilo 27 881 osobných rozhovorov, z toho 1084 na Slovensku. Eurobarometer 466 okrem iného ukázal, že až 88 percent Európanov a 85 percent obyvateľov Slovenska si myslí, že európske kultúrne dedičstvo by sa malo učiť v školách, lebo nám hovorí o našej histórii a kultúre. Zaujímavé sú aj ďalšie zistenia Eurobarometra.

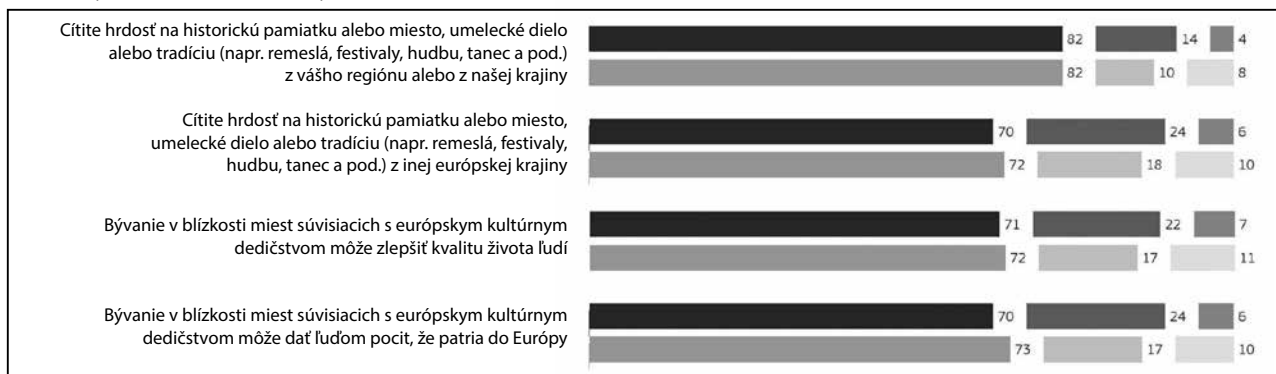
Nakoľko je podľa vás kultúrne dedičstvo dôležité?

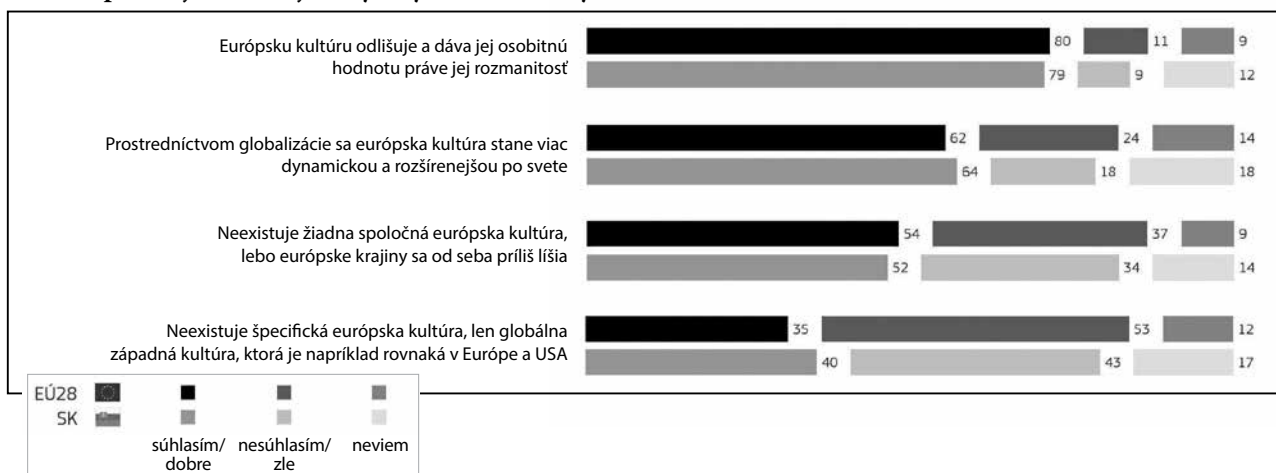
Ktorí z nasledujúcich aktérov by mali robiť najviac pre ochranu európskeho kultúrneho dedičstva?

Hodnoty súvisiace s kultúrnym dedičstvom a kultúrou

Ako zodpovedajú nasledujúce výroky tomu, čo si myslíte:

Peniaze pre menšiny sa delia po novom, vyšli už štyri výzvy

TEXT: RED

Od tohto roku sa podpora kultúry národnostných menšín na Slovensku zmenila a o pridelení financií rozhoduje nezávislá verejnoprávna inštitúcia s názvom Fond na podporu kultúry národnostných menšín. K dispozícii má 8 miliónov eur. Prvú výzvu zverejnil fond už v decembri.

Fond vznikol na podnet ministerstva kultúry, ktoré postupne zjednocuje systém podpory kultúry a umenia prostredníctvom fondov fungujúcich na princípe verejnoprávných inštitúcií. Každý z nich – Audiovizuálny fond, Fond na podporu umenia aj Fond na podporu kultúry národnostných menšín má svoje špecifiká. Tie sa vzhľadom na povahu oblasti menšinovej kultúry prejavili najmä v spôsobe vzniku odborných rád, ktoré určujú v oblasti svojho pôsobenia priority podpory na príslušný kalendárny rok, zameranie predkladaných projektov a spolupracujú pri príprave výziev na podávanie žiadostí o poskytnutie finančných prostriedkov fondu. Rady trinástich národnostných menšín a odborná rada interkultúrneho dialógu a porozumenia rozhodujú aj o rozdeľovaní financií, ktorých výška pre jednotlivé národnostné menšiny je stanovená zákonom, a odporúčajú riaditeľovi fondu projekty na podporu vrátane výšky finančných prostriedkov, ktoré sa majú na konkrétny projekt poskytnúť.

Nadpolovičnú väčšinu členov odbornej rady vymenúva riaditeľ na základe výsledkov volieb zhromaždením organizácií príslušných národnostných menšín. Ostatných členov odbornej rady vymenúva riaditeľ bez návrhu.

Členovia odbornej rady musia mať najmenej trojročnú prax v oblasti kultúry alebo vedy, musia byť bezúhonní a nesmú vykonávať funkciu v orgánoch politickej strany alebo politického hnutia, vystupovať v ich mene alebo pôsobiť v ich prospech.

Percentuálne rozdelenie peňazí pre jednotlivé národnostné menšiny:

maďarská	53,0 %
rómska	22,5 %
rusínska	6,4 %
česká	3,7 %
ukrajinská	2,0 %
nemecká	1,8 %
moravská	1,4 %
poľská	1,4 %
ruská	1,1 %
židovská	1,1 %
bulharská	1,0 %
chorvátska	1,0 %
srbská	0,7 %
interkultúrny dialóg a porozumenie	3,0 %

Prehľad termínov

Výzva číslo	Termín predkladania žiadostí	Termín zverejnenia rozhodnutia*
1	5. 2. 2018	4. 4. 2018
2	19. 2. 2018	16. 4. 2018
3	26. 2. 2018	25. 4. 2018
4	12. 3. 2018	11. 5. 2018

* predpokladaný

Fond ako verejnoprávna inštitúcia podľa štatútu:

- dbá o rozvoj kultúrno-osvetovej činnosti v oblasti interkultúrneho dialógu a národnostných menšín,
- podporuje divadelné, hudobné, tanečné, výtvarné a audiovizuálne umenie,
- podporuje rozvoj literárnej, nakladateľskej a vydavateľskej

činnosti v danej oblasti,

- zachováva a ochraňuje rozvoj identity a kultúrnych hodnôt národnostných menšín,
- podporuje výchovu a vzdelávanie v oblasti práv národnostných menšín,
- utvára podmienky na rozvoj interkultúrneho dialógu a na lepšie porozumenie medzi občanmi slovenskej národnosti a občanmi patriacimi k národnostným menšinám a etnickým skupinám,
- podporuje vedecké aktivity v danej oblasti.

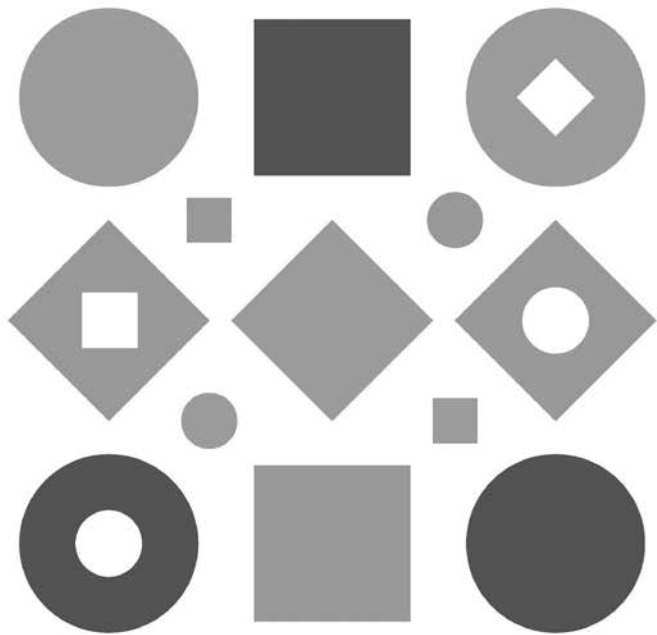
V minulosti rozdeľoval peniaze na projekty podprogram Úradu vlády SR Kultúra národnostných menšín. Regionálne osvetové strediská a kultúrne centrá, ktoré pôsobia v oblastiach, kde sú medzi obyvateľstvom početnejšie zastúpení aj príslušníci národnostných menšín, boli pravidelnými žiadateľmi o podporu. K jedným z najúspešnejších patrilo Gemerské osvetové stredisko, ktoré získalo v rokoch 2009 až 2016 podporu v celkovej výške vyše 31-tisíc eur. Úspešnosť ich projektov bola okolo 98 %. Pravidelne získavali podporu na podujatia Folklórna abeceda, Interaktívne vzdelávacie programy tradičnej ľudovej kultúry v remeselníckej dielni, Osud dvoch národov. Získali aj podporu pre Medzinárodný týždeň ľudských práv, Spoločne za integráciu a Medzinárodný týždeň ľudských práv rodovej rovnosti, Výskum textilného dedičstva na Gemeri či Digitalizácia gemerských a rómskych čardášov.

Ako dopadnú regionálne osvetové strediská so svojimi žiadosťami vo Fonde na podporu kultúry národnostných menšín a ako nový systém hodnotia zmapujeme v nasledujúcich číslach Národnej osvetu.

Keďže hlavným účelom fondu je zachovanie, vyjadrenie, ochrana a rozvoj identity a kultúrnych hodnôt národnostných menšín, jednotlivé národnosti budú môcť používať peniaze z fondu napríklad aj na realizáciu výskumov týkajúcich sa národnostných menšín. Doteraz fond vypísal už štyri výzvy, ktoré sa týkajú všetkých národnostných menšín a finančné prostriedky sú určené na podporu projektov v týchto oblastiach:

- kultúrno-osvetová činnosť a vzdelávacia činnosť,
- edičná činnosť,
- aktivity divadiel, umeleckých súborov a kultúrnych inštitúcií,
- umelecká tvorba,
- veda v oblasti kultúry, života a histórie národnostných menšín,
- záujmová činnosť a využitie voľného času,
- zahraničná prezentácia kultúry národnostných menšín,
- podpora interkultúrneho dialógu a porozumenia,
- podpora identifikácie a spoznávania spoločných kultúrnych hodnôt a tradícií,
- podpora výmenných programov, pobytov a spoločných vzdelávacích podujatí, vedomostných a umeleckých súťaží pre deti a mládež,
- ochrana, odborné spracovanie a digitalizácia kultúrneho dedičstva národnostných menšín,
- kreatívny priemysel,
- podpora rozvoja používania jazykov národnostných menšín.

Pre všetky národnostné menšiny je určená výzva č. 4, ktorej cieľom je podpora interkultúrneho dialógu a porozumenia medzi občanmi slovenskej národnosti a občanmi patriacimi k národnostným menšinám a etnickým skupinám. Zámerom je podpora realizácie multikultúrnych a interetnických projektov zameraných minimálne na dve národnostné menšiny.

KULT MINOR

Podprogram	Forma podpory
4.1 projekty zamerané na podporu vzájomného porozumenia a zblížovania medzi národnostnou väčšinou a menšinami, ako aj medzi národnostnými menšinami navzájom prostredníctvom identifikácie a spoznávania spoločných kultúrnych, umeleckých a vedeckých hodnôt a tradícií	dotácia
4.2 projekty zamerané na odkrývanie a spoznávanie rodinnej, miestnej a regionálnej histórie, tradícií, osobností a pamiatok v národnostne zmiešanom prostredí	dotácia/ štipendium
4.3 podpora zahrnutia rešpektovania, porozumenia a tolerance voči menšinovým jazykom a kultúram do systému výchovy a vzdelávania, ako aj do pôsobenia masovokomunikačných prostriedkov	dotácia/ štipendium
4.4 podpora výmenných programov, pobytov, spoločných vzdelávacích podujatí, vedomostných a umeleckých súťaží pre deti a mládež z rôznych národnostných a jazykových skupín	dotácia
4.5 podpora vzájomného porozumenia a zblížovania medzi národnostnou väčšinou a neautochtónnymi menšinami, ako aj medzi neautochtónnymi a autochtónnymi národnostnými menšinami	dotácia

Aká ma byť kultúrna politika?

TEXT: **ZUZANA RÉVÉSZOVÁ**, NÁRODNÉ OSVETOVÉ CENTRUM

Súčasný trendy plánovania kultúrnej politiky sú založené na potrebe dokladať empirické poznatky a opierať sa o expertné zistenia spoločenských vied. Na tomto je postavená aj publikácia Dava O'Briena *Kultúrna politika. Management, hodnota a modernita v kreatívnych priemysloch*. Autor v nej zaradil súčasné tendencie plánovania a riadenia kultúry do sociologických teórií o modernizácii a individualizácii spoločnosti a zároveň reflektuje dosahy expertného vyhodnocovania a plánovania politík v súvislosti s hodnotami v tzv. časoch auditu. Kniha je vhodnou reflexiou súčasného spoločenského kontextu pre každého, kto sa v praxi zaoberá kultúrnym manažmentom a prichádza do kontaktu s plánovaním kultúry.

Publikácia v úvode prerozpráva klasický sociologický príbeh o modernite ako zásadnom rámci súčasnej spoločnosti a prináša súpis niekoľkých definícií tohto pojmu. Toto východisko, teda svet, v ktorom sa spoliehame racionalitu inštitúcií a byrokráciu, je kľúčové pre chápanie fungovania súčasnej kultúry a vzťahu medzi kultúrou a štátom, ktorý ju podporuje. Pojem modernita dáva do súvislosti s individualizmom, ktorý podľa autora vyústil do klientskeho princípu fungovania takmer všetkých životných sfér – človek sa stáva klientom štátu a spotrebiteľom kultúry. Dôsledkom je chápanie kultúry (vo forme priemyslu) ako súčasti trhového mechanizmu.

Dôvodom podpory kultúry v súčasnosti je však aj verejná hodnota, kultúra je niečím výnimočným, špeciálnou sférou, ktorá by mala patriť všetkým. Aj tomuto konceptu dáva autor priestor a diskutuje rozoberá ho v súvislosti so spoločensko-politickým kontextom, v ktorom tento pojem rezonuje. Ide najmä o nové labouristické hnutie a jeho politickú agendu, ktorá sa v súvislosti

Praha, Barrister a Principal, 2015,
201 strán
ISBN: 978-80-7008-356-7

s globálnymi trendmi kreatívneho priemyslu rozširuje aj mimo britského kontextu. Dvojznačné vyznenie kultúry a jej hodnoty (teda trhová či verejná) vedie totiž k veľmi typickému javu – neplatenej či podhodnotenej práci kultúrnych tvorcov. Ten, kto je flexibilný a pracuje z lásky ku kreativite, môže byť najviac zraniteľný.

V druhej časti publikácie autor prináša praktický príklad revitalizácie miest pomocou kultúry. Cieľom je poukázať na previazanosť kultúry s ekonomickými aspektmi. Tento trend je viditeľný v posledných troch desaťročiach a v Európe má inštitucionalizovanú podobu nástroja kultúrnej politiky – titul Európske hlavné mesto kultúry. O'Brien sa venuje najmä príkladu Liverpoolu, ktorý titul získal v roku 2008, v čase, keď nastala hospodárska kríza. Autor zhodnocuje efekty investícií do kultúry v súvislosti so získaním titulu a dosah na rozvoj mesta. Tu však, na rozdiel

od prvej časti, zostáva na povrchu a sklzáva k jednoznačným záverom odsudzujúcim ekonomické vklady a hodnotenie ekonomického dosahu. Takmer nespomína spoločenské vplyvy sociálnej integrácie či vylúčenia, ktoré sa v súvislosti s kultúrnou politikou uvádzajú pri analýzach dosahov do súvislosti najčastejšie. Namiesto presnejšej analýzy príkladu Európskeho hlavného mesta kultúry sa v závere venuje príkladu britskej verejnoprávnej BBC a otázkam, ktoré vyvoláva status verejnoprávnosti (napríklad privilegovanosť podpory televízie v čase, keď má problém prežiť tlačenej médium). Nastoluje aj otázku tvorby mediálneho komplexu, ktorý pod zámienkou utvorenia pracovných miest dáva príležitosť na pochybné investície a manipulácie veľkých súkromných spoločností.

Hoci začiatok zameraný na konceptualizáciu kreatívnej ekonomiky do modernej spoločnosti vyzerá veľmi sľubne, celkovo pôsobí publikácia nekoherentne a o kultúrnej politike podáva len kusé informácie. Najmä úvod prináša mnoho vysvetlení príčin súčasných kultúrpolitických opatrení, ktoré sa objavujú aj v slovenskom prostredí. Slabou stránkou je však až dogmatická línia kritiky mechanizmu kreatívnych ekonomík, v prostredí spoločenskovedných textov totiž vyznieva ako klišé. Na druhej strane kritika expertnej znalosti, podkladania každého rozhodnutia empirickými výskumami a technokratické vnímanie vlády je aktuálnym podnetom na diskusiu o tom, aký priestor dostáva v súčasnom rozhodovaní demokratický hlas. Pri všetkých expertných číslach sa totiž dostávame k moci ekonomických modelov a podľa autora tak občan, ktorého sa to najviac týka, stráca hlas. Na záver by sa možno patrilo opýtať: akú kultúrnu politiku si želáte vy?

Hviezdoslavov Kubín
celoštatná postupová súťaž
a prehliadka v umeleckom
prednese poézie a prózy,
v tvorbe recitačných
kolektívov a divadiel poézie
detí, mládeže a dospelých
■ 20. - 23. 6. 2018
■ Dolný Kubín

2018

kalendár podujatí

Maratón argentínskeho tanga

4. ročník medzinárodného
maratónu argentínskeho
tanga
■ 22. - 24. 6. 2018
■ V-klub Bratislava

Primášikovia
tvorivá dielňa pre detských
primášov
■ leto 2018

**Folklorný festival
Východná**
■ 28. 6. - 1. 7. 2018
■ Východná

Letný kurz zbormajstrov

celoštatný týždenný kurz
zbormajstrov amatérskych
zborov s medzinárodnou
účasťou
■ 9. - 15. 7. 2018
■ Želiezovce

**Kokavské etnodielen
nielen pre študentov**
seminár na tému tvorby
projektu folklórneho
podujatia
■ 2. - 3. 8. 2018
■ Kokava nad Rimavicou

Nositelia tradícií
celoštatná postupová súťaž
a prehliadka folklórnych
skupín
■ 4. - 5. 8. 2018
■ Zuberec

Muzičky a Malí tanečníci

tvorivá dielňa pre detské
ľudové hudby a deti
z detských folklórnych
kolektívov
■ 12. - 18. 8. 2018
■ Teplý Vrch

Scénická žatva
súťaž a vrcholná prehliadka
slovenských amatérskych
divadelných súborov
s medzinárodnou účasťou
■ 29. 8. - 2. 9. 2018
■ Martin

SOCIÁLNA PREVENCIA

Sociálna prevencia
odborný časopis vychádza
dvakrát do roka

Výtvarné spektrum
celoštatná postupová
súťaž a prehliadka
neprofesionálnej výtvarnej
tvorby
■ 7. - 9. 9. 2018
■ Trenčín

World music festival

3. ročník world music
festivalu - koncerty,
workshopy
■ 14. - 16. 9. 2018
■ V-klub Bratislava

FILMWORK
celoštatnévzdelávacie
podujatie pre filmových
amatérov
■ 27. - 30. 9. 2018
■ NOC Bratislava

**54. medzinárodný
festival poézie**
súťaž v umeleckom
prednese českých
a slovenských amatérskych
recitátorov
■ 18. - 20. 10. 2018
■ Valašské Meziříčí

FOTOWORK
celoštatné vzdelávacie
podujatie pre fotoamatérov
■ 19. - 21. 10. 2018
■ NOC Bratislava

Dni neprofesionálneho umenia

vystúpenia, koncerty,
workshopy, tematické
večery konferencie všetkých
žánrov neprofesionálneho
umenia
■ október 2018
■ V-klub Bratislava

AMFO
celoštatná postupová
súťaž a výstava amatérskej
fotografickej tvorby
■ 9. - 11. 11. 2018
■ Nitra

FestMlaDych
celoštatná postupová súťaž
a prehliadka detských
a mládežníckych dychových
hudieb
■ 10. - 11. 11. 2018
■ Dolná Súča

Swingové vianoce
tančiareň v štýle
20. - 40. rokov s autentickým
swingovým orchestrom
■ 24. 11. 2018
■ V-klub Bratislava

Vianoce a capella
celoslovenská súťaž
a prehliadka vokálnych
zospúení a cappella
spojená so skladateľskou
súťažou
■ 30. 11. - 1. 12. 2018
■ Žiar nad Hronom

**Vianočný bazár
chalaňov**
9. ročník charitatívneho
projektu troch hercov
Divadla Astorka
■ 8. - 10. 12. 2018
■ V-klub Bratislava

64. FOLKLÓRNY FESTIVAL

Východná

28. 6. – 1. 7. 2018

www.festivalvychodna.sk